

apΘkrif

”
Így haltam meg.”
”
apokrif

Irodalmi folyóirat

megjelenik negyedévente

VI. évfolyam, 4. szám
2013. tél

Főszerkesztő

Nyerges Gábor Ádám *(vers)*

Főszerkesztő-helyettes

Tarcsay Zoltán

Szerkesztők

Torma Mária *(próza)*
Reichert Gábor *(kritika)*
Erdei Tamás *(kép)*
veress dani *(kép)*

Spiritus rector

Fráter Zoltán

-

Munkatársak

Gál Soma *(szerkesztőségi asszisztens/pr)*
Radnóty Zoltán *(tördelés/design)*
Evellei Kata *(szöveggondozás)*

Szerkesztőség

1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1
Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473
apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.hu>

Felelős kiadó

Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Nyomda

Robinco Kft.
Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

 NKÁ
Nemzeti Kulturális Alap

Copyright © 2013 Az Apokrif 2013/4. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 350 Ft

ISSN 2060-3207

Szépirodalom

Térey János <i>A Földön annyi jó</i>	7
Norman Jope <i>Aphinar (Tarcsey Zoltán fordítása)</i>	8
Torma Mária <i>Penis bonus pax in domus I.</i>	12
Fehér Renátó <i>Szigorú, Természetes élőhely, Köszönő viszony</i>	18
Tinkó Máté <i>Telik majd az ünnep</i>	21
Korpa Tamás <i>Metapillanat XXIII.</i>	24
Rhédey Gábor <i>Szálka</i>	25
Szabó Márton István <i>Hogy ne mondjak el mindent, Direkt szakít</i>	29
Bertalan Balázs <i>Péter kinéz az ablakon</i>	31
Bödecs László <i>Eljövétel, Nem lesz tavasz, Körülnéz</i>	36
Braun Barna <i>A legóember otthona, A legóember művészete</i>	41
Karsza Andrea <i>Nagyjika</i>	42
Emily Dickinson <i>versek (Bárdos László fordítása)</i>	48

Látószög

- Tamás Péter** • *Emily Dickinson, három kerülővel*
(Bárdos László fordításairól) 51
- veress dani** • *Kacatok Kronosz garázsából*
(Szalay Péter és az idő)..... 54

Látótávolság

- Szarvas Melinda** • *Körök, buborékok*
(Potozky László: Nappá lett lámpafény)..... 58
- Smid Róbert** • *A nyelv kételtűségéről*
(Molnár Illés: Hüllők és izzók) 62
- Tinkó Máté** • *Létezésem létezésed is*
(Kiss Noémi: Ikeranya)..... 67
- Pethő Anita** • *Aki mögött már Isten sem áll*
(Czapáry Veronika: Megszámolt babák)..... 72

Illusztrációk

*E számunkat Szalay Péter munkái illusztrálják.
A reprodukciókat az acb Galéria hozzájárulásával közöljük.*

Címlap

Autotróf 02

(2011, talált tárgy, autógumi, ragasztószalag, 70 × 34 × 24 cm)

Hátlap

Lomtalanítás

(2012, talált tárgy, redőny, akrilfesték, 113 × 90 × 18 cm)

Szalay Péter: *Alternatív energiaforrás*, 2009
szentkép, vezeték, csipesz, réz, alumínium, gumi, plexi, domború
lencse, mikrokapcsoló, kondenzátor, transzformátor, vaku,
150 × 154 × 25 cm

A Földön annyi jó

A Földön annyi jó hever majd használatlanul!
Hány szál marad végképpen elvarratlanul;
Hány termék, értelmetlenül kinyomtatott
Jegy és bón, megváltott bérlet... pocsékba megy,
Ha beüt majd a krach! Hány megtermelt vagyon,
Hány malacpersely marad feltöretlenül!
Hány értékes konzerv marad bontatlanul,
Hány feltöltött palack, becsomagolt ajándék!
Sok celofánba gyömöszölt könyv úgy marad,
Préselt cédé, kisajtolt olívaolaj,
Hány bedobozolt bútor, gép és kapcsolat!
Az Élet, a főtéma koloratúrái, melizmái
A robbanás, rohadás, lefagyás pillanatában...

Aphinar

(részletek)

*„Je désir changer aujourd’hui de ce service ci dont
je ne connais même pas le nom, mais en tous cas
que ce soit le service d’Aphinar.” Artur Rimbaud,
Marseilles, 1891. november 9.**

8. A szű naplója

Lámpafénybe és légyapapírba transzírozva,
csatornákba száműzve, elmosva és elsöpörve
vergődnek a tücsökrajok. De él és virul

a tiszta utcán a szű, amint belevési
naplóját a parkettába – a szűnyog
hosszú szálakon lóg, hemzseg a hangya
a kikötőben apró sokaságával.
Bogár minden rög alatt. Legyek diffúziója

kebelezi be a világot apránként – a nagy megszállás.
A föld ügynökei ők, milliárdnyi programozott *Stürmer*,
és egy célt látnak mindahányan.

A világ nélkülem csupa rajzó, tömött út –
véletlen forgalom, söprő mozdulatai
a bennem rejlő átadatlan géneknek,
amint árnyékomon hazavitorlázom.

* részlet Rimbaud utolsó diktált leveléből

12. Az utolsó tollbamondott szavak

...de az unalom elküldte szúinak armadáját
 elmém szövetét korhasztani.
 Hallucinálni kezdtem, láttam, ami lehetett volna.

A lepedőmbe izzadtam, akár a rák a halászhálóba,
 csupán egy megoldást ismerve.
 Egy bérlélek ölében feküdtem,
 és verejtékétől marva a bolhánál is szerényebbé váltam.

Álmaim pállott mélyéből búz szivárgott.
 Emlékezetem újságpapírból kivágott üzenetekkel
 követelt váltságdíjat.
 Ott voltam, *egyedül a magányos tengeren, a szárazföldön.*

Vajon azért, mert elrontottam a szerepemet,
 mert rosszkor léptem előre?
 Vajon azóta is rossz korban élek,
 kiátkozva egy igaz életem templomából?

Ilyesmin járt az eszem
 a pálmák alatt
 Aphinar árnyas utcáin.

Így haltam meg. Nem önkezűleg, arra nem volt szükség –
 Csak meghaltam. Illetve halottá váltam – az utolsó döntés!
 Elgömbült az idő. Megtanultam, mit jelent Aphinar,
 míg ott ültem a folyó permetében
 egészen bénán, akár csak Merlin
 szülőföldem hús erdeiben.

Kicsúszik kezem közül az emlékezet, és kicsúszik kezem
közül az Én,
ugyan, mi is volt az? Totem és tabu,
bálvány, a legyek ura,
egy disznó, amely lándzsával az oldalában
a szakadékba ugrik. Meg kellett szabadulni tőle.

De a vége ez lett – *még mindig itt vagyok,*
és nézem, ahogy porladnak a csontjaim.

Tarcsay Zoltán fordítása

Szalay Péter: *Enni*, 2009

fotó

Penis bonus pax in domus I.

– röhögött magában istentelenül Éva az évezredesnek tűnő bölcsességen. Egy meredek utcán gyalogolt lefelé, jobbra-balra jómódú villák, dobbermanok és kocogni induló, pocakos budai férfiak. Nagyokat lépett, vitte a lendület, akár egy fékező buszon vagy villamoson kapaszkodótól kapaszkodóig. A homloka zsibbadt a bortól, a bőre puha, ruganyos. A másnapok csodáitól, ments meg, Uram, minket, azonképpen, azonképpen. Nem fájt eléggé, hát rá-rácsapott a fejére, nem pusztán a gyatra felismerés, sokkal inkább a helyzet – vagy, ahogy később panaszolta: saját meggondolatlan és szándékosan meggondolatlan viselkedésének – abszurditása okán. Vonult Istenhegyről a Moszkváig, aztán tovább a Margitszigetig. Hol nevetethetnéje támadt, akár egy butaságára büszke, tizenéves fruskának, hol meg rágni kezdte az önvád. Keveseket harapott belőle ahhoz, hogy ez a komikus, de végül is csak afféle diadalmenet nagyobb flagelláns vezeklésre ne fajuljon. Egy-két homlokra verés és a kutya hideg épp elég volt vasárnap délelőtt.

A körúton harangozni kezdtek, mintha nem volna messze a feloldozás. Elmosolyodott, homlokára csapott, ez ment, amíg a hídhöz nem ért. Nem tudta – és nem is igen akarta – titokban elbocsátani a kétes eredetű izgatottságot. Húzgálta a kabátot magán, de hiába, a boldogság láthatóan gömbölyödött. Érthetetlen, ostoba Éva – rázta a fejét, és csak nem bírt úrrá lenni a szókés, göndör csiklandáson, ami befészkelte magát a melle alá. Újra meg újra elfogta a nevetés.

A Margit hídon böjti szelek fújtak. Az okosabbja ki se tette a lábát hazulról, nemhogy a szigetre. Egy-két hajléktalan veszködött egy bevásárlókocsival a futópályán. Nagy, piszkos matracokat találtak a parton. Hányás és hűg szagát hozta Éva orrába a szél. A fiatalabb megpróbálta belesuvasz-

tani a zsákmányt a kocsiba. De egy-egy fúvás minduntalan arrébb lökte a kis köpcöst. Megállt, megrázta magát, nekiruszkodott. Mikor félig csak sikerült valahogy beletuszkolni, a másik megunta a játékot, és nagy segítségével ügyetlenül rántott rajta. A kocsi feldőlt, a kicsi meg fejbe vágta az öreget, röhögtek, és a hóleves, rögtönzött napozóágyra dobták magukat. Nap persze sehol. A fölfordult spáros kocsi kerekeit akár valami heveny szélkakast pörgette a szél, vagy felborultában lódíthatta meg a beton ennyire, mindegy, Éva remekül szórakozott. Nem restelt megállni, kíváncsi volt, hogyan tovább. A koldusok – azok egyáltalán? – nem láthatták, ha látták is, nem érdekelte őket, betakarták magukat.

Várt egy darabig, mintha dolga volna, várna valakit a híd korlátjánál, aztán továbbindult. Az ipszilón, ahol a sziget belecsókol a híd két szára közé, kihalt volt. A sétány meztelen fáit dögönyözte egy-két roham. A Kert csak nyomaiban emlékeztetett májusi önmagára, mikor sírva, szinte menekült kifelé Ádám mellett, de már rég nem az oldalán. A táskáját udvariasan a férfi hozta, benne első és utolsó piknikjük maradványaival. Mennyit tervezte, hogy kiülnek a fák alá, lukulluszi lakomát csapnak, heverésznek, nézik az eget meg egymást, csak lenne meleg és tavasz. Sokáig húzták, aztán az első, nyári napon ott kötöttek ki a pléden két fügefabokor között, a többit tudjuk – legalábbis eleget ahhoz, hogy Éva mostani szenvtelenségén meglepődjünk.

A két бүdös szeráf bezzeg örömeiben tapsolni kezd a matracon, mert az öreg egy fél üveg bort talált. Az összhang, ha meg is rogyant, most helyreáll, de a bor savanyú, idehallani az ízetlen cuppogást, marja a szájpadrásuk, a torkukat, a boldogság mégse csillapszik, elégedetten hanyatlanak vissza. Dél van, jóízűen alszanak. Följük ugyanaz a terebélyes tölgy terület, s ahogy most a hó, azon a nyárelő vasárnapon a hárs szöszei terítették be a parkot. Az ember azt hitte, ropog és hideg, ha rálép. Most csak üres műanyag flakonok görögnek egymás után. Elszakadnak, összesodródznak a járdán.

A régi kiűzetés nem lett kevésbé keserű, azonban a hajdani Kert körül koncentrikus gyűrűket vető, időközben jócskán megáporodott hétköznapiak mintha huzatot kaptak volna. Pincében mustgáz, bányában sújtólég elől menekül, aki tud. Másféle félelem és másféle mozgás a mai, akárhogy is: inkább jókedv, mint megbánás. Ez lesz az igazi Paradisom. Se panoptikum, se csendélet gyümölcscsel. Itt érés van, szüret. Aztán lakoma. Az almának nemcsak színe, de íze is lehet. Leszakítja, amit elér.

A szája duzzadt lett, finom, az ínycsattogott az egyaránt sós és édes hajnal után, és minden pórusából egy egyszerre ismerős, másszorra ismeretlen férfi illata áradt. Tengeré és ananászé ez az illat. Lehunyta a szemét. A szembogár kerek szigeteket rejtett, a partszegélyen cédrusok... Ádám pepitában közelített, Steve Jobs önéletrajzával a kezében. Isteni volt, és magas, mint a fák. Kígyó sehol, azt a kevés sziszegést, amit Éva lassan minden kő alá odaképzelt, elnyomta a tenger, a pia és a szél. Pár üveg bor sok mindenre képessé tesz – sziszegte vissza Éva a parti szikláknak, és otthagya a két részegét, át-sétált a Jászaira. Még bizonyosan nem volt teljesen józan, de mindenre mindig emlékezett, például, hogy *Penis bonus pax in domus* – erre mindenképp. Egy hosszú, nyári utazásról.

A dubrovnikai falikútra vésett, jogtalanul elfeledett felirat ezúttal úgy tört elő emlékei közül, ahogy csak a nagyon örök igazságok tudnak: szemérmetlenül mélyről. A kút autentikus latinságába vetett, kőgazdag hitet nem pusztán az csorbította, hogy a ház nagy jószívvel is alig volt húszévesnek mondható. Nem támasztotta alá a tulajdonos filológiai jártasságát antik ügyekben az a kényes, mi több, kínos ízléssel berendezett szoborkert sem, amely az udvar utcafront felé eső oldalán amolyan mesterséges romkertként az eltévedt turistákra szabadult. Egy szűk, mediterrán sikátorban... – kezdődhetne így egy gótikus regény, gondolta Éva a Jászain, de csak egy istentelen röhögés és egy botcsinálta kőfaragó karrier kezdődött így valószínűleg.

A ház belső terasza – mely minden giccsével mégis a legirigyeltbb kertek egyike lett – a dubrovniki öbölre nézett, semmi esélyt sem hagyva, hogy a hivatalos panorámában gyönyörködni vágyó számára elkerülhető legyen szobrostul, feliratostul. A leánderek és citromfák ágai között etruszk sír-mintára hevert a ház gazdájának és feleségének szabadidő-ruhás kőmásolata – ölelkezve az örök időkre. Rossz gyomrú európeérek kedvelt fotótémája lett a gyűjtemény, belépőt is szedtek egy idő után, azt mondják, ekképp támogatva a kert gazdagodását, aminek inkább a helyszűke, semmint az ízlés szabott határt. Így aztán a ház falára, a kapura, a kerítés elé kerültek az újabb és újabb plasztikák, kőnyomatok. Hogy mi volt a pontos kronológia, ahogy a művész kezei alól sorra kerültek ki irigyelt munkái, nehéz volna megtippelni. De a fő mű csak a kút lehetett. A kapu és a ház sarkán – a brüsszeli pisilő kisleány minden bizonnyal megszegényítő célzasi képességekkel büszkélkedett – egy széttárt combú csodanő terpeszkedett: az élet kővulvájából egy ízléses agyagedénybe csorgatta alá nemcsak a hús vizet, de a ház bölcsességét is.

Évának is határozottan pisilnie kellett, de innen már nincs messze a lakás, mindjárt hazaér. Minek kellett olyan hamar, szinte fejvesztve, további abszurd helyzeteket elkerülendő lelépni – korholta magát a Nyugatinál, és újra a homlokára vert. Talán mert...

Talán mert amikor meztelenül ébredt egy istenhegyi vilában, nem feltétlenül buzdította az egri nők bátorsága, sem a dubrovniki kőszobrok nyíltsága, hogy felfedezze az ismeretlen lakás kőfolyosóit. Sőt, az a határozott elképzelése támadt, hogy noha arról sincs egészen meggyőződve, ki is szuszog mellette, ahhoz viszont kétség sem fér, hogy messze több információja van a férfiről, semmint a dolgozószobának tűnő helyiség – amelynek kanapéján elszállásolták magukat – üvegajtaján túl fel-feltűnő női lábak tulajdonosának róla. Persze Ádám szuszogott mellette. Ádám, pepitában. Az a nő, az a nő pedig mindjárt benyit.

Szalay Péter: *Maradványérték 01*, 2013

Fresnel-lencse, nagyító lencse, fa, reflektor, reflektorállvány, alaprajz
fénymásolat, sít

Szalay Péter: *Maradványérték 02*, 2013
sitt, parketta, villanymotor, vas, fa

Szigorú

Kiterveltem
(ha volt) minden baklövést előre.
E zárkózottság csak új önvédelem,
eltakarni a szétkopott pózokat.
Kérlek, maradj mindig szigorú velem!

Így indulok.
Nyakamon ül pár józan évtized
és rajzfilm-angyalok két fülem
mögött, büszkék és munkanélküliek.
Kérlek, maradj mindig szigorú velem!

Sőt, ronts majd el,
ezzel teljenek az első idők.
Vallhasson kudarcot az önfegyelem,
döccenjenek az alapos terveim.
Kérlek, maradj mindig szigorú velem!

Megcsallak, ha
kell. Ilyen kalandra futja tőlem.
Megunnál különben te is, úgy hiszem.
Eddig csak bujkáltam szürke szavak közt.
Kérlek, maradj mindig szigorú velem!

Ha számon kérsz,
ultimátumot adj rögtön. De az
elvárásod következetlen legyen,
mert kalkulálni, s küzdeni már tudok.
Kérlek, maradj mindig szigorú velem!

És neveld ki
belőlem azt a lelkesedést is,
ami sebezhetővé tett éveken
át, csak én mindig más sebekre vágytam.
Kérlek, maradj mindig szigorú velem!

Ott hibázzak,
ahol te a meghittségegre készülsz.
Legyek méltó rá, hogy dühből ess nekem.
És törjek meg, hogy végre megbocsáthass.
Kérlek, maradj mindig szigorú velem!

Természetes élőhely

Mint gyerekkoromban, a ribizlisor végi búvóhelyen.
Testvérek, dörzsöltük össze az arcunkat, ha
téli fázott, nyáron viszkett.
Nem volt elég hely a kezünk felemelni.
Leheletek gabalyodtak egymásba.
Ez a közel a bajtársiasság volt: maradtunk,
még ha hallottuk is, hogy elkészült az ebéd.
Mert semmi nem hülhet ki fenyegetően hamar.
Veled meg már nem csak ellenállunk:
összeír az orrunk, mint az eszkimóknak,
és a tenyerünkből építjük az iglut
a tekintetünk köré. Nekünk
ez a szűk sötét a természetes élőhely.

Köszönő viszony

Esetemben a siker egy (értsd:
a leggyakoribb) tapasztalata, hogy te
engem köszönő viszonyra fokozva le
leszel csak képes hűségese maradni máshoz.

A következő győzelmet akkor aratom,
amikor te ezt – sejtve, hogy rájöttem –
a hátam mögött, de félreérthetetlenül
nekem címezve, le is tagadod.

Most meg ülhetsz megint tehetetlenül,
mert itt hangod (zárójel: szépséged,
intellektusod, orgazmusod, főztőd, stb.)
akkor lesz, ha én méltóztatok kiutalni neked.

Szóval, kérlek, légy nagyvonalúbb!
Látod, milyen könnyen előállhat
egy helyzet, amelyben kényem-
kedvem szerint teszek veled,

anélkül, hogy tolaakodnának az attribútumok.
Végtére is, és a kezdetektől tisztán
látható végeredmény függvényében,
ennyi kíméletlenségre jogot formálhatok.

Telik majd az ünnep

Veca piros cipőt hord, és hozzá hányásszínű zöld zoknit. Veca szeret fűzfavesszővel játszani, hozza haza a térről, szerinte a fűzfa ki fog egészen száradni a nyáron, mert azt a kevés esőt is lenyúlja az agglomeráció. Veca azt mondja, ne ordítsak, mert a suttogásra akar koncentrálni, mint vesztőhelyen a bűnös. Veca Gábort szereti, de velem beszéli meg, milyen ajándékot vesz Gábornak. Mintha buzi volnék, buzibarát, ízléssel meg női táskával, kifestett körömmel, mikor nem látja senki. De ilyenek nincsenek, csupán Veca kis agyában, én moccanok, neki csak mondanía kéne. A befőttes gumit gitárhúrnak használja, és kádárista jelképeket tart a szobájában, a szülőkkel konglomerál. Náluk ittam egyébként először dinnyeszörpöt, szar volt, de a gombfocizás miatt jó is, néha összedörzsölődött a combunk a keskeny folyosón. De nem mentem fel vele a háztetőre, mert az apja azt mondta, a cserepeket már csak a jóisten meg a galambszar tartja, noha az apja mindig szürkébben látta annál a helyzetet, ami előbb-utóbb tényleg adódott, viszont a meteoeresőért kár, hogy csak a terasz alatti lépcsőről.

Így utólag úgy hiszem, Katinka persze kifundált mindent jó előre, mert mikor nővére téli tanulmányútra távozott, szóval azon az unalmas szerdán levélpapír csúszott a postaládámba.

„Kiivartalanítottuk a macskát, Sanyi, olyan most, mint a gömböc, és lusta, mint a disznó, apám meg méregeti a konyhapultot horgasztott fejjel, hogy őneki már mi haszna, de azért gyere át este, valami mozira, még ha részeg is, úgyis bedől majd az ágyba, aztán játszunk társast, gitározol, fekszel velem, mint a Vecával, csak engem még nézhetsz is hosszan.”

Szalay Péter: *Piros hó*, 2008

lightbox, neon, plexi, fotó, ablak, vezeték, kapcsoló
60 × 60 × 30 – 40 × 10 × 15 – 20 × 20 × 10 cm

Aztán megtörtént, bedőlt az öreg, mi meg kiröhögtük, szántuk is, én is ittam már, Katinka meg átcepelt valahogyan a szomszéd szobába, a nővérel közösbe, és pukizta a köldökömet, csókolt, ölelgetett, levetkőztetett, szájával hirtelen belém lendült. Különös érzéssel töltött el, hogy plafon, hogy alhasamra bomló hajkorona, egy letúnt rendszer a bútorokra vetve, úttörőplecsnik, kisdobosi szanalás, horkoló szülők két fallal odébb. Húvös volt a szobában, de mindeközben olyan könyörületes a szájürege, hogy egészen kisugárzott rám, végtére fölhevített vele, a radiátorba beszorult, nyöszörgött a keringés, egyébként tehát fáztam volna. Kielégített, aztán én is, testi szerveinek rózsaszínje, puhája, keménye, szóval jó volt, mire kijedtünk egymásból, már majdnem reggel. Mentem aztán dolgozni a sólici asztaloshoz, nagy, kövér, szigorú ember, nem voltak nagy lefolyások, a forgácsot se pertem naponta nála össze, formákat vágtam ki, de már nővel a tekintetemben. Később, munka után, elvittem Katinkát étterembe, finom volt, ízlett Katinkának is a bolognai szószos makarónitészta. Sokat röhögtünk, be nem állt a szája, tudta, hogy szeretem, hangulatvilágítás, füstölő, kellékszarak, de egy bűdös szóval sem fogom mondani neki, amíg élet az élet. Mert én akkor már a Vecánál különbnek nem láttam senkit sem, és hozzá kellett volna tennem, hogy adagokban mérve, persze, mint ez a tál tészta előttem az asztalon, ahogy a pincér idetolta, ez most az én heti fizetésem, azt esszük, és ez a Veca. És amikor már rendjén-módján lezabáljuk róla a reszelt sajtot, amikor már esik az állaga, na az ott már, amit teirántad. Ha ezt akkor mondtam volna, minden bizonynal pofon csap, én az arcába mondom, hogy mégis terád költöm ezt a heti fizetést, és hajlandóságaimban mégis ott a törődés, és menjünk vízszintbe, meggyúrom a talpadat, megkapargatom a hajadat, aztán elalszunk, egymásnak döntött fejjel, mint a kényszerbe fogott lovak, hogy majdnem úgy, *telik majd az ünnep*.

Metapillanat XXIII.

(a hazugságról)

ahogyan süppedő havon a lehalkított járás, az
ahogyan távolról szinte szlalom egy pont körül, ahogyan
félre lép, az
és nagy rendetlenséget hagy ott, az
ahogyan fültanúja súrolja kabátjával kabátját, az
ahogyan a levegőben van már minden, úgy, ahogyan az
évszakváltás
ahogyan a mirelit-pázsit kienged, úgy, ahogy
juniorokat terelő seniorok alatt, úgy, ahogy
ahogyan a szabadba pakolt kakukkos óra szól, úgy,
ahogyan fészkek
vendégszobái kiadók
ahogyan csúcson a kereszt gyökeret ereszt
ahogyan téli álomból nyitódó szemek csüggenek, vagy
ahogyan
átsimítja a képernyőt kadétkék szemekkel, úgy, ahogyan van
szükségszerű, mert van
zebra az úttesten, van
a vizsla szökésvonala a szobából, van
méregzöld zsolnay-kockák, van
ahogyan a kottába csúszott hiba megdézsmálja a hangot, van
ahogyan időhúzás van a szájban, van
ahogyan pasztikkártyára kód szital vagy szemetel
ahogyan ütvefúró menetel a falban, spontán vagy puhán
ahogyan ellenállhatatlan a gravitáció az őszi lombban
ahogyan egy mokaáskánálnyi tél elég – és ott a hó
ahogyan utolsó szavai szavaimmal, úgy ahogy

Szálka

Akkor egész nyáron egy halsütödében dolgoztam. Bulgáriába akartunk menni Petivel az utószezonban, ezért. Ő már járt ott, és azt mondta, szuper hely. A víz isteni, az emberek nem piszkálnak, ráadásul olcsó. Úgyhogy gürcöltem.

A faterom haverjáé, Laci bácsié volt a büfé. Kívül a városon, a folyó partján. Laci bácsi mindig üzletelt valamivel. Mikor még a gyárban volt, nagy tételben hordta ki az értékesebb cuccokat, kinek mi kellett. Árult az egész városban. A művezető is tudott róla, de hallgatott, amíg kapta a sápját. Mikor aztán új vezetés jött, és apát is kitették, Laci bácsinak szintén mennie kellett. Azt mondja, nem bánja. Akkor már megvolt a büfé.

Rozzant bádognkonzerv a sütöde, faterommal rakták össze hat nap alatt. Azóta az öregem ingyen ihat. Bár nem végeztek valami jó munkát, a kilátás azért szép. A büfé ott áll a hobbitelkek lábánál, nem messze a gáttól. Sokan jönnek nyáron. Hiába pakolnak az asszonyok rántott húst meg szódat, néha még sört is, a férfiak beugranak beszélgetni, lógni a munkából. Melegben nagy a forgalom, Laci bácsi nem is győzi. Mikor egy este megmondtam otthon Bulgáriát, apám azt mondta: Kérdezd meg a Lacit! Neki úgyis kéne egy segítő kéz. Hát így kerültem a büfébe.

Eleinte még élveztem is. Jobb volt, mint otthon ülni anyámmal. Mióta leszázalékolták, alig csinált valamit. Csak tévézett meg rejtvényt fejtett. Rezzenéstelen halszemekkel bámulta a képernyőt. Hová mész, kérdezte mindig, mikor készülődtem. Nem mintha érdekelte volna. Nem is nagyon válaszoltam.

A sütödébe bringán mentem. Laci bácsi néhány hét után megszokta, hogy pontos vagyok, úgyhogy ráállt, hogy én nyissak. Onnantól kezdve egyre később járt ki. Néha egész nap nem jött. Nyitáskor már várt rám Feri bá, aki a halat

hozta. Mindig a fiával. Letette a szákot a büfé pultjára, aztán kért egy kevertet, a gyereknek meg egy kólát. Helyes fiú volt a Jancsika, csak nagyon szégyenlős. Kései gyerek, mondta apám. Mikor Feri bá meghozta, a halak már meg voltak ütve, nekem csak pucolnom kellett. Azelőtt soha nem segitettem a konyhában, úgyhogy irtóztam az izsamós testüktől. Ezért kezdetben Laci bácsi segített. Türelmesen tanított, hiába bémáztam, talán az apám miatt. De azért egy-két sör után néha elmondta, hogy milyen ügyetlen ez a lány. Égtem rendesen. Úgyhogy inkább megtanultam. Csak egyszer ijedtem meg rohadtul. Mikor Feri bá tréfából nem vágta fejbe az egyik halat. Megugrott a kezemben. Hatalmasat sikítottam, ő meg csak nevetett. A Jancsi gyerek is. Akkor megutáltam kicsit.

Ahogy lassanként a munkát is. Peti egyre kevesebbet jött. Mivel nem volt kint telefon, nem is hívott. Én kerestem esténként. De ahogy egyre hosszabbak lettek a napok, nekem is egyre tovább kellett maradnom. Halat sütni kemény meló. Mivel száraz volt a nyár, sokat jöttek a férfiak. Állni a sütő fölött, a fülledt büfében, mikor árnyékban is legalább harminc fok van... Utálatos dolog. A szaghoz sem tudtam hozzászokni. A halak úgy sorakoztak a lepattant frigóban, mintha esténként szaporodtak volna. Hiába törölgettem a homlokom, csak az izzadtságot maszatoltam szét az arcomon. Minden este bűdösen és fáradtam tekertem haza. Laci bácsi mondta, hogy elvisz néha az Opellel, de akkor másnap gyalogolnom kellett volna. Úgyhogy inkább hagytam.

Csak az esős napokat szerettem. A nagy kánikula után mindig óriási felhőszakadás támadt. Sokszor azt kívántam, bárcsak negyven napig tartana. Szívás volt a záporban kibiciklizni, de utána a büfében már élveztem a nyugit. Nem jött olyankor senki. Csak hallgattam az eső kopogását a bádagon, és Petiről meg Bulgáriáról álmodoztam. Egyszer kihívtam őt is, de nem ért rá. Azt mondta, valami melója van. De a Karcsi bácsi ilyenkor is benézett. Ha nem volt erős a szél, elüldögélt a napernyő alatt. Sokat bámult a folyó felé meg néha rám is.

Hány halat sütöttél ki eddig? Kérdezte egyszer. Nem tudom, feleltem. Néha szoktunk beszélgetni, de ez most zavart. És égetted már meg magad, folytatta. Igen, többször is. Néha kicsap az olaj, feleltem. És maradt nyoma valahol? Meredt rám a busa fejével. Nem, mondtam, és inkább felhangosítottam a rádiót.

Nagyon vártam már a nyár végét. Úgy volt, hogy augusztus huszadika lesz az utolsó napom. Aznap nagy murit szervezett Laci bácsi. Még lampionokat is felszerelt. Sokan eljöttek, többen a családjukkal. Annyit kellett sütnöm, mint még soha. Eleinte boldogan csináltam, mert tudtam, hogy ezek az utolsó halak, de ahogy kezdett esteledni, egyre idegesebb lettem. Nem jött ki Peti. Mikor leskelődtem a büféből, csak apámat, Laci bácsit és a családját, Feri bát és még néhány más embert láttam, akiknek itt a közelben volt a telke, és egész nyáron lejártak. Párok is jöttek, hogy megbámulják a csillagokat, de azok kicsit odébb, a gáton ültek le. Néha megjelent egy-egy srác sörért vagy kóláért, de egyik se az volt, akire én vártam.

Elkezdődött a tűzijáték. Nyomorult kis durrogtatás volt, de a többiek élvezték. Az egyik villanáskor megláttam Petit. Átfúrta magát a tátott szájjal, némán álló embereken, és egyenesen odajött a büfé hátsó ajtajához. Fényárban úszott minden, rohantam, hogy megöleljem. Miközben behúztam a bódéba, erősen megcsókoltam. Ekkor éreztem meg, hogy baj van. Odakint egyre vesztebbül dörögtek a petárdák. Figyelj, kezdte, de gyorsan a szájára tapasztottam a kezem. Úgy éreztem magam, mint azok a halak, amiket Feri bá a balta fokával szokott fejbe vágni. Figyelj, próbálkozott megint, de én még erősebben szorítottam a száját mocskos, halzsíros kezemmel. A szemét néztem. Eddig is észrevehettem volna, gondoltam, csak nem mertem bevallani magamnak. Még vártam egy percet, aztán hagytam, hogy kimondja. Nem megyünk Bulgáriába. Egy nagy, kétségbeesett harcsa kezdett csapkodni a gyomromban. A pofon hangját elnyomta az utolsó durranás.

Szalay Péter: *Libero arbitrio*, 2008

fa, ablak, solarmotor, napelem, huzal, papír, damil, villanykörte,
porcelán, vezeték, 120 × 120 × 50 cm

Hogy ne mondjak el mindent

Talán te is emlékszel a múzeumkerti délutánra.
Amikor elmondtam, előző nap
hogyan hagytam el valakit.
Hogy hogyan hagyok el mindenkit,
akit nem szeretek eléggé.
Elmesélted, hogy egyszer voltál egy zongoristával,
akinek alig voltak kimutatható érzelmei.
És hogy azt a keveset ő is a verseiben tartotta.
Azt mondtad, játszunk el,
hogya szakítsak veled, itt és most.
Az elején zavartan neveltél,
aztán kiült az arcodra az a valami.
Rájöttem, hogy már most félsz tőlem,
pedig még nem is ismeresz,
hogya túl sokat tudsz már ahhoz,
hogya ne mondjak el mindent.
Mert talán te megérted, mi az,
amitől előre félek,
mi az a férfiatlan gyávaság,
az a folytonos rettegés,
ami miatt az ember öregebbnek hiszi az anyját,
hogya ne érhesse váratlanul, ha meghal.

Direkt szakít

Direkt szakít fel régi sebeket.
A semmiért fájjon, ha úgyszincs tovább.
Neki írja még a zsoltárverseket.
Tapossa közben a tölgyfa orgonát.

Próbálkozik, de nem lehet szabad.
Mást diktál az agy és mást a tüdő.
A bokája és a szíve megdagad.
Újra kitepi és újra visszánő.

Ha másképp is, de mindig benne van.
Ez az érthetetlen egyedül-bánat.
Csak vélt helyét látja a *múlt virágaiban*.
Mert kétszer ugyanoda nem találhat.

Ha másba szúr, akkor is magába vág.
Mégis mással tud csak sírni és örülni.
Nem tudja, vajon ez a gyávaság:
Maga mögött mindent folyton összetörni.

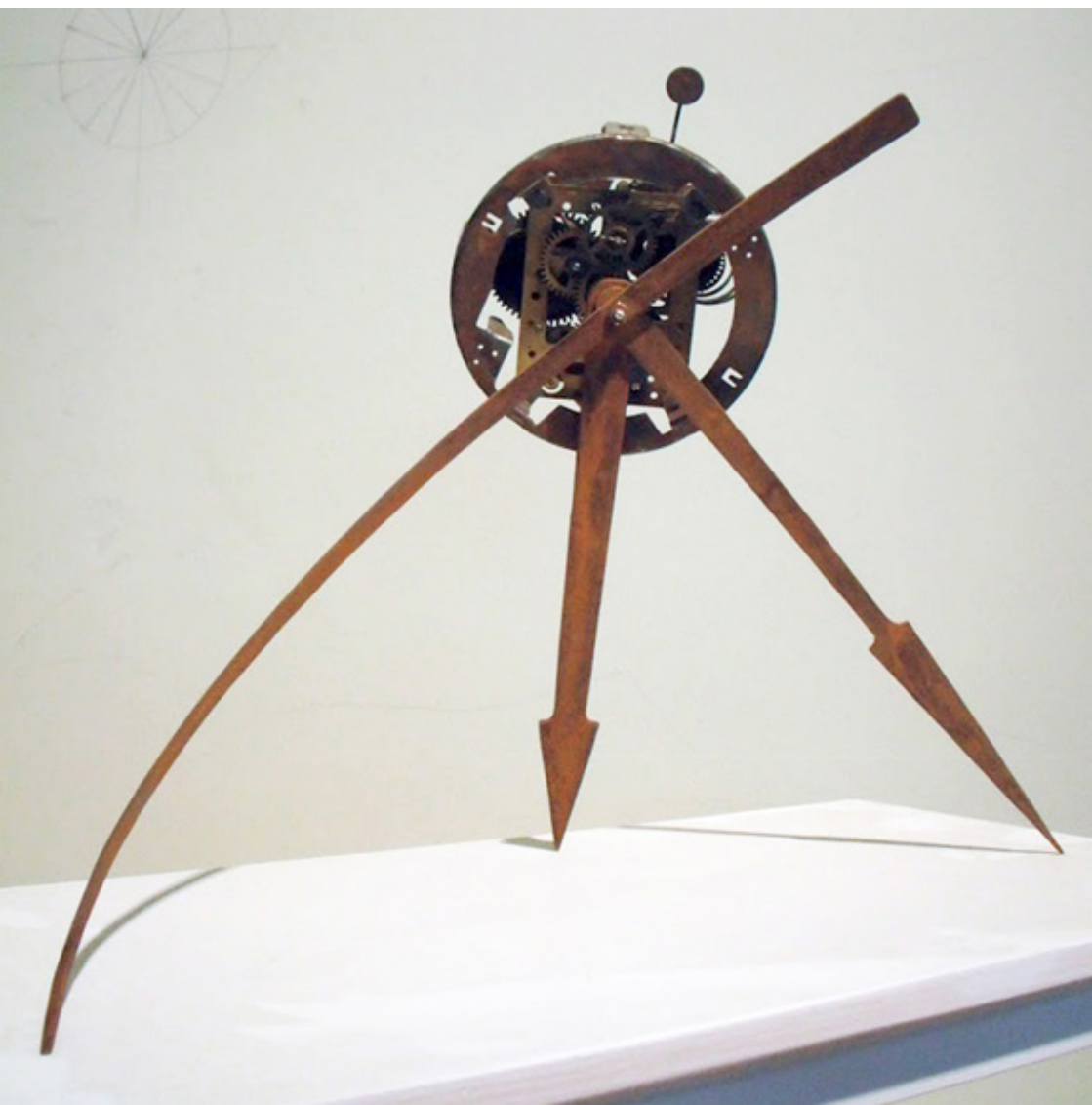
Péter kinéz az ablakon

- Hallottad, hogy meghalt a Kovács?
- Melyik Kovács?
- Hát a Péter, tudod, a Kovács Péter.
- Ne! Mikor?
- Tegnap.
- Nem mondd...
- De – mondta a másik nővér, és kávé tölthetett. – Öngyilkos lett.
- Jézus! Hogyan?
- Állítólag kiugrott az erkélyről. Egyből összetörte magát.
- És lehet tudni, hogy miért?
- Nem.

Kovács a kórházi ágyában feküdt, és egy nőt képzelt maga elé. Az ágy végében állt ez a képzelt nő, mozdulatlanul. Arca fekete-fehér volt, és elmosódott, mintha egy olyan szobrász faragta volna, aki előtt percenként váltották egymást a modellek, amíg ugyanezen a szobron dolgozott. Mindenesetre Kovács magasnak képzelte, és karcsúnak. Közben a saját testét tapogatta: ujjai hegyével végigérintette az arcát, a szemhéjától az álla hegyéig, aztán a nyakán át végig a mellkasát. Mindenhol akkurátusan végighúzta a kezét, a karjain, a lábain, az egész emberen, aztán gondolatban kivetítette az ágy végébe azt, aki ugyanilyen részekből állt. Nem teljesen, persze. A képzelt nőnek hosszú, hullámos haja volt, és kellemes samponillat áradt belőle. Ezt külön képzelte hozzá, ahogy a formás melleket, az ágyéket és a finom bőrt is, nem azt a szőrös, durva arcbőrt, amit magán tapintott. Már két hónapja nem borotválkozott, csak holnap reggel fog. Ez volt a rögeszméje: a fontos események előtt mindig szakállt növesztett, és hiába viszkedett, majd annak megtörténtekor vágta csak le,

egyfajta kitisztulásképpen. Márpedig ő holnap ki fog tisztulni, és körülötte is minden, mert holnap lesz a szemműtét, ami helyreállítja azt a kilencvenkét százalékos látásromlást, amellyel születése óta él. Utána már azt a képzelt nőt sem valaha letapogatott testrészekből, illatokból és hangokból kell majd összeöltögetnie, nem kell művészi aprólékossággal lemodelleznie a fejében senkit, akivel eddigi életében dolga volt. Hiába érintette, szagolta vagy szerette őket, valahogy mindig képzeletbeliek maradtak, és ők már azok is lesznek, hacsak nem találkozik velük azután, hogy levették a kötést. Talán meg is keresi őket. Persze, mind nagyon szép volt, akkor is, ha épp izzadtak voltak, vagy hangosak. De most lesz majd az igazi.

Szóval megvan a keze, a karjai, van egy nyaka, igen, vékony és hosszú, meleg tapintású. És az arc is: orr, felette nagy szemek, hosszú szempillákkal, amik végigsöpörnének az arcán, ha elég közel lennének egymáshoz. Száj, és benne fogak... Olyan ez a nő, mint az eddigiek, csak az egész valahogy több, maga sem tudja még, hogy hogyan, de már így, vakon is többnek érzi, és amint meglátja, már pontosan érteni fogja ezt a többletet. Gyönyörű lesz. Mert a gyönyörűséget mindig valami nagyon határozott dolognak képzelte, ami annyira valós, hogy rögtön látható. Igen, ő ezt holnaptól látni is fogja, nem csak sejteni, mert ott lesz, tévedhetetlenül. Nem lesz már szükség virágillatra, egykori suttogások visszaidézésére, és nem kellenek már a szájba került hosszú hajszálak sem, mert minden összeáll, és egy emberként áll majd az ágy végében a parfümillat meg zongorahang. Zongora, tényleg, maga is megtanult zongorázni, még gyerekként. Igen, egy szép nőnek egész biztosan olyanoknak kell lenni, mint amilyen egy tökéletesen eljátszott darab, egy tökéletesen felhangolt zongorán. Légies, mégis súlyos. Ez majd olyan lesz, mint látni azt a hangot, meg a nővér illatát. Persze, hogy ezek mind nem láthatók, de a gyönyörűség, amit hordoznak, annak láthatónak kell lenni.

Szalay Péter: *Statikus idő*, 2011
óraszerkezet, vas, 34 × 30 × 15 cm

A Timi nővér hangja is elég kellemes. És az illata is jó, kicsit fertőtlenítőszagú, mint a takaró, meg minden más, a ruháiból jön, de a kézkrémmel meg a kávé s lehelettel mégiscsak szép szag. A keze is elég puha, néha kicsit ragacsos a krémtől, amit mindig dél körül, kávézás közben ken magára. Azután szokott hozzá jönni. Felrázza a párnáját, és a kezébe nyom egy bögrét, teletúlcukrozott, kórházi teával. Meghatározhatatlan ízű. Tényleg, jól megnézi majd Timit is, amikor majd áll az ágy végében. És ha ő is gyönyörű lesz, de most tényleg, akkor nem kell majd mellé senki, aki elmondja, mennyire. Kár, hogy meglesz pár nap, mire leveszik a kötést.

Mindegy. A Timinek szőke haja van, ezt tudja, megkérdezte tőle tegnap, amikor már biztos volt a műtét. A szőke, az meg olyan, mint a napsugár, igen, és biztos melegség árad majd belőle, mert a napsugár is meleg, és leizzad tőle, olyan kellemes meleg lesz, és be kell majd húznia a függönyt. Úgy szokta. Eddig ugyan egy szőke nő melegségét sem érezte, pedig találkozott már nem eggyel, akik szőkének mondták magukat, de most más lesz minden. Gyönyörű lesz a Timi, igazán, és ő már előre szereti ezért. És ha már végre látni fog, akkor majd addig legelteti rajta a tekintetét, amíg el nem telik vele, amíg úgy nem érzi, hogy egy csepp sem fér már belé, és utána kinéz az ablakon, és megnézi magának a napsugarat és az eget is. Látni fogja az embereket az utcán, akik naponta jöttek vele szembe, akiknek csak egy gumitalpú cipő hangja vagy egy fojtott hangú telefonbeszélgetés árulta el a létezését. És biztos azok is szépek lesznek, talán sok is lesz egyszerre a látvány, de mindegy, mert utána majd úgyszintén visszanéz a Timire, aki talán addigra már elindul kifelé. Akkor utána szól, hogy maradjon, megkéri, hogy üljön le, és kikérdezi mindenről, a teljes műtétet elmeséli vele, és a Timi mondani fogja, hogy ezt inkább a doktor úrtól kérdezze, meg neki dolga is van, és elindul, hogy behívja. Kovács rávágja, szinte könnyörögve, hogy ne, mert neki az is jó, ha a Timi mondja el. Így tovább nézheti. Persze a nővér nem fog

többet tudni, és mondja megint, hogy majd a doktor úr... De Kovácsot ez már nem fogja érdekelni, nem érdekli, miről beszél Timi, ameddig ott van, és nézheti, mert a látvány elnyom majd minden hangot és minden illatot, és mindez fölöslegesnek fog tűnni, ameddig Timi a szeme előtt van. És centiről centire végigtapogatja a szemével. Megérinteni nem akarja, még egy jó ideig nem. Csak végigjártja a szemét a szőke hajon, össze lesz fogva hátul, fehér hajgumival, aztán halad lefelé, a mellék fölött összegombolt, fehér ápolói köpenyen át, le a hason, a nadrágra áttérve, végig a térdekig, aztán a fehér bőrklumpáig. Az egész elképesztően gyönyörű lesz, és elképesztően teljes.

– Már vagy két éve, hogy itt volt, nem? Emlékszem, lézeres szemműtetre jött.

– Igen – bólintott Timi, és visszarakta a pultra az előblített műanyag bögrét. – Elég zaklatott volt utána.

– Mondjuk tényleg nem lehetett könnyű. Pedig azt gondolnád, kinyílik a világ, ha az ember látni kezd... – mondta a másik nővér, miközben belebújít a köpenyébe. Kezet mosott, alaposan, majd az ajtóhoz lépett. – Megnézem a kissrácot.

– Rendben. Várj, ne hajtsd be, megyek én is – felelte Timi, és könyökkel csukta be maga után az ajtót.

Eljövétel

Nyitva hagytad a fürdőajtót,
azt hittem, talán hogy védjelek meg.
Még sosem jártál ezen az idegen helyen,
összetapadó testrészek között,
ahol mélyre hatolnak az érintések,
ahol a víz forró a fehér bőrödön,
és a combjaid között rózsaszín vércsík szivárog.
Ahogy észrevetted,
meglepő módon
felneveltél.

Én nem hiszek a csodákban.
Végignézttem, ahogy előttem
leszállnak az anyagba az álmaid,
angyalszerű lény ölt testet benned,
égő csipkebokorként szikrázott a hajad
a párás lámpafényben.
Mégis végre hús és vér voltál.
Egyszerű volt az érintésed,
mikor megmostad a hátam,
természetes és megnyugtató,
mint az ágynyikorgás, a mikró,
amikor csenget, mert meleg az étel.

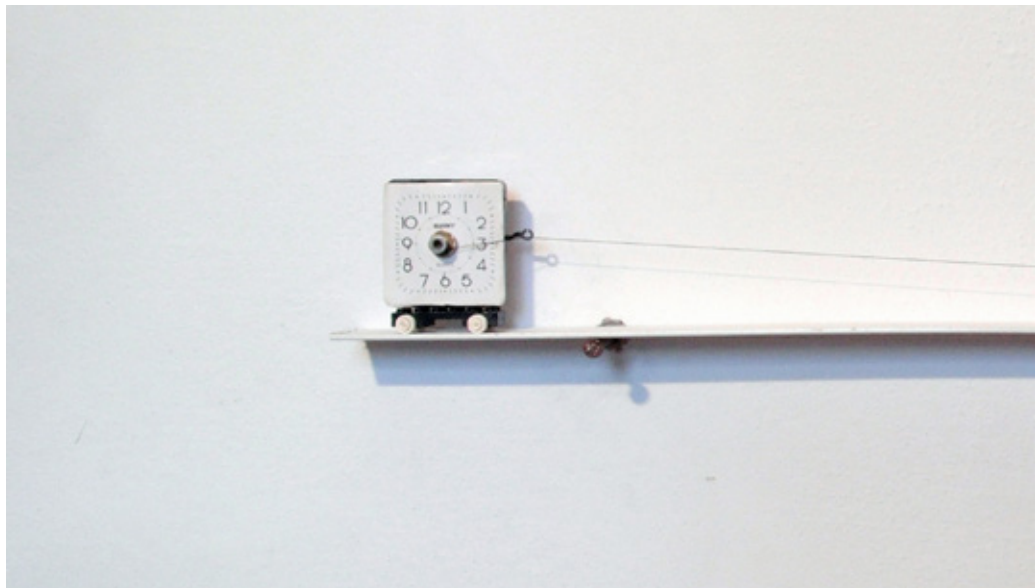
Valós nyomaid maradtak.
Besüppedt az arcod alatt a párna,
finoman reccsent a lépéseidtől a parketta,
a vízcseppek aranyszínre festettek,
a nevetésed megült a repedésekben,
és a hajszálaid hagytad hátra
szárítás után.

Megszülettél, mint aki
mostantól véges időn belül végtelen.
Mint akit etetni és itatni kell,
egy rokon, aki külföldről
egyszer csak ideköltözött,
még nem érted a nyelvét,
de mintha azt fejtegetné,
hogyan holnaptól együtt
fedezitek fel a várost,
itt marad.

Az a nevetésed,
ahogy nézegetted magad,
és azt mondtad, milyen elbaszott szűz voltál,
kellett volna hogy felébredsz,
hogyan mindez játék volt,
emlékezzek: csodák nincsenek,
köztünk semmi sem változott,
mindig is ember voltál,
és csak számomra
egyszeri és megismételhetetlen.

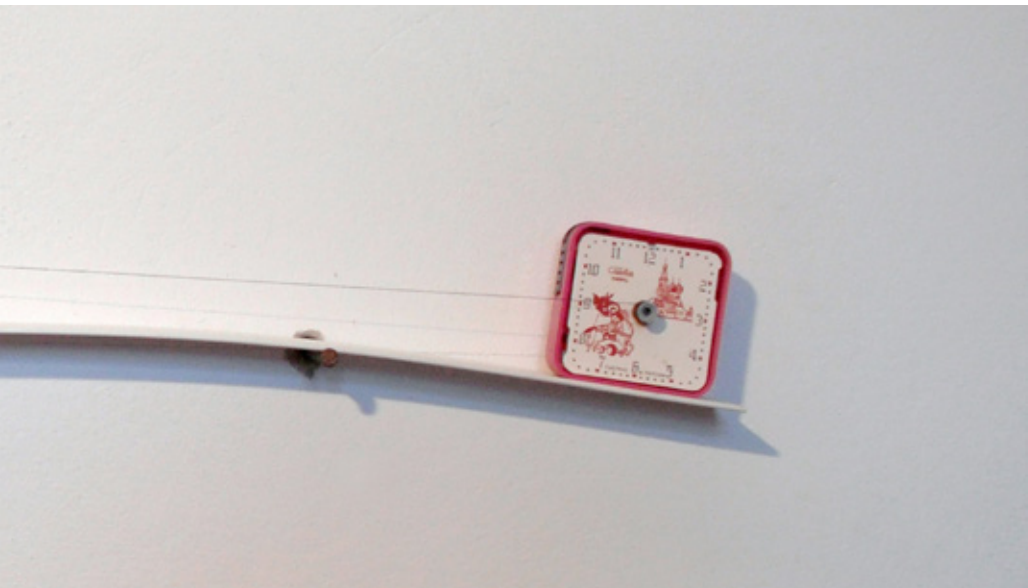
Nem lesz tavasz

Pirosak voltak már a kezeid.
Elhúztad, amikor dörzsölgetni akartam.
Azt mondtad, többé nem lesz tavasz,
és felnéztél a magasságba.
Fagyoskodni kezdtem én is,
de csak néztelek és néztelek.

Szalay Péter: *Időerőmű*, 2011
óraszerkezet, orsó, céna, vonalzó, szeg, változó méret

Szalay Péter: *Expander*, 2012
fotó, pauszpapír, fa, vas, gumi, 40 × 10 × 15 cm

Ilyen hát a fényesség angyal.
A homlokodra hópelyhek ültek,
és fehérsipkás dombok lettek a vállaid.
Meztelen megadással lested a halált.
Te vagy a hívó, de kettőnk közül
csak én vártam még csodát.

Szeretnék melengetni
a szeles mészfalak közt,
de nem vagy már itt.
Meleg lehet odaát.
Teljes nyugalom az arcod.
El akarok érni hozzád.

Körülnéz

Szemben fehér házfal
és sötét ablakok,
lent egy kis udvar.
Nem beszélget
a szél a fákkal.
Sehol egy isten.
Leszámol a tény
a csodával.
Egy kis szoba a világban,
ahol csak én vagyok.

A legóember otthona

Építék neked, legóember,
kertet, pöcökből, műanyag szíromból virágot.
Lesz neked fa is, ne félj!

Piros lesz az otthon,
mint a házunk fala, téglá,
sok pettyes kocka sokszor,
majd kevesebb pettyes újra sokszor,
különben rádól a ház, juj.

Rád dől a ház, kezdhettük újra,
lehetnél inkább a fa,
de kapsz autót, kerekest,
ehhez van váz is,
volánhoz raklak, vezess,
de béna a kezed, a kormányt se fogja,
lehetnél úrhajós inkább,
vagy maga az úr.

A legóember művészete

Amit tud, hogy nem tud, átalakul
Más látja őként magát ő nem ő
Mit csináljon nyelven mondják
Nyelven nem ért átpakolják
A projekciónak üres belül

Nagyika

Pásti Júlia éppen hazafelé zötykölődött a villamoson. Két nagy szatyor volt nála. Nem szerette a gurulós bevásárlószatyrokat, amelyet a többiek használtak. Attól mindjárt lerítt az emberől, hogy öregasszony. A szatyor, amely a bal lábának nyomódott, lehűlt a benne lévő hústól. Hideg volt a villamos is, ahogy kilélegzett, látszott a lehelete. Fárasztó volt kapaszkodni. A kabát ujjja megfeszült, és a hónaljába vágott, a csuklóját semmi nem fedte a kesztyű és a kardigán között. Kezet váltott, és megnézte az órát, de csak azért, hogy teljen az idő. Fél tíz múlt öt perccel. Tegnap este ilyenkor ért haza a klubból. A villamos öregesen kapaszkodott fel a felüljárón, ide-oda rázkódott, mintha szét akarna esni. Ahogy a melle egyenletesen ringott, Pásti Júlián átfutott valami villamosság.

Töltött karajt készített sült zöldségekkel. Húslevest csipetkével. Desszertnek almás pitét. Szokása volt mindent elmosogatni már főzés közben. Amíg a hús sült, a lakást is rendbe tette – felrázott egy díszpárnát, megigazított egy kékpet. Az anyja esküvői fotója volt réges-régről.

Sára utált repülni, és nem csak a fülzúgás meg a magasság miatt, sokkal inkább azért, mert a repülőből nem lehet kiszállni. Az ember megváltja a jegyét, beszáll, és onnantól nincs választás. Ott van a nagy fehér semmiben, és végtelennek tűnik az idő, amíg visszatér a valóságba. Odalent ő dr. Sara Toth, de itt fönt csak egy nő. Ha ez a gép most megállna, nem lenne többé valóság, számára nem. Nem lenne Budapest, és nem lenne London, nem lenne több választás.

Talán nem kellene most repülnie, nem biztonságos ebben az időszakban. Azt sem tudja, hogy akarja-e ezt az egészet. Évek óta nem látta az anyját, talán az utcát sem ismeri majd meg. Talán örül majd a viszontlátásnak, talán ez is csak egy

jel lesz, egy emlékeztető az elmulasztott kötelességre. A gyerekek persze semmit nem ért az egészszből, csak bámul kifelé az ablakon. Miért pont most kellett zöldre festenie a haját?

Most felhők közt lebeg, valami édes-ragacsos vattafellegben. Behunyja a szemét, hogy még erősebb legyen a kép. Timmy Winslow arcába hulló tincse, Timmy Winslow két ujja odalent.

Föltesz valami zenét. Az majd elnyomja a lakásban a magány csendjét, akkor már nem lesz a falnak egyedülszaga. Miles Davishez lenne kedve, de ki tudja, milyen zene illik egy ilyen látogatáshoz. Utoljára a temetésen találkoztak. Egyáltalán nem emlékszik, hogy milyen zene szólt. A lakás tele volt János barátaival. Nem tudta, mit kellene éreznie. Az járt a fejében, bárcsak elmondhatná, bárcsak megértené. Egy temetés nem a megfelelő alkalom az ilyesmihez. Talán nincs is ehhez megfelelő alkalom.

János csak a komolyzenét szerette, a pöffeszkedő Mozartot és az elitista Wagnert. Amikor hozzáment, nemcsak egy tizennyolc évvel idősebb férfihoz ment hozzá, hanem egy másik élethez. Mit szólna János, ha látná, hogy most szvingklubba jár?

Majd azt mondja, Laci nem tudott jönni, a munka miatt. Az anyja megérti, a munka mindig szent volt ebben a családban. Lacit különben sem kedvelte, csak udvariasságból, ezt Sára mindig is érezte. A gyerekekkel nem lesz gond, tud viselkedni.

Mielőtt ajtót nyit, még egyszer a tükörbe pillant. Fiatalosnak mondhatja magát, az igaz, de aki fiatalos, az nem fiatal. Mit szólna az a férfi, ha tudná, hogy negyvenéves lánya van?

Sára ugyanolyan gondterhelt, mint a temetésen, látszik, hogy megtörte az apja halála. És mellette a lány már kész nő, ez nem lehet az ő unokája.

Szalay Péter: *Szleng*, 2013
kanál, fészítővas

- Ó itt Izabella. Nem ismered meg, Nagyika?
- Izabella – ismétli maga elé, mert tudja, hogy mondania kell valamit.
- Izzie – helyesbít a kislány, és megvillan a nyelvkarikája.
- Gyertek be – mondja gépiesen, és közben arra gondol, hogy ez nem is Izabella, csak egy idegen.
- Még mindig Annuska vágja a hajad? – kérdi Sára, és már indul is kezét mosni.

Júlia tudja, hogy Sára ódivatúnak tartja Annuskát. Szerinte egy modern szalonba kellene járnia, mint minden modern nőnek. Nem is sejtí, hogy Annuskának köszönheti, hogy megszületett, hogy akkor és ott ő mondta, hogy így legyen.

A gyerek lesajnáló pillantást vet a hajára. Még ő bámul, mikor neki zöld a feje!

Érzi, hogy most nem tud mit mondani nekik. Ennyi év után nem kérdezheti meg, hogy tetszik London. Talán magyarul sem ért már ez a gyerek.

A konyhában egy üveg vörösbor akad a kezébe. Legszívesebben lehúzna egy pohárral, hogy legyen már valami. Erről eszébe jut az a férfi a klubból. Bor- és szappanillata volt. Ahogy összeért a testük, érezte az erekcióját.

A nappaliban Sára a fényképeken járátja a szemét. Mind-egyik képről egy büszke család néz vissza rá. Lacival soha nem készítették műtermi fotót, valamiért mégis a közös családi képekre emlékeztetik. Itt van az esküvői fotójuk is. Két fiatal orvos az emberiség szolgálatában. Milyen izgatott volt, amikor kimentek.

- Tálalva van – jelenti be Pásti Júlia önmaga számára is komikusan, mint valami komornyik.

- Jó étvágyat – mondja Sára, mint egy jól nevelt gyerek, hisz mindig is az volt.

Nem szólnak semmit, csak esznek. Nem tudni, a gyerek

emlékszik-e, hogy gyerekkorában minden vasárnap húsleveset ettek, vagy csak úgy megszokásból kanalazza.

– Kitűnő a leves, Nagyika – szólal meg ismét a mindig illedelmes Sára. Másodszorra már nem lehet tévedés, gondolja Júlia, akkor ő most már Nagyika.

Pásti Júlia leveसे mindig kitűnő. Ebben a lakásban minden kitűnő. Papa kitűnő orvos, kitűnő apa, kitűnő férj. Ebben a lakásban az ember élete végéig hű marad, sőt még azután is. Ő pedig idejött, hogy elmondja, elhagyja Lacit.

Hogy néz Sára azokkal a nagy szemekkel! Az egész viselkedése, még a tartása is olyan, mint Jánosé. Ez a nő az egész életét arra tette föl, hogy megfeleljen egy idegennek. Ebben semmi sincs őbelőle, ezt nem is ő szülte. Csak a szeme az ismerős, a gyerekek is ugyanolyan szeme van. Balla Kálmán indológus fekete bogárszeme.

Nem bírja ezt a nézést. Sárának kiesik a kezéből a kanál. Hogy remegett, mikor megnézte a tesztet! Mikor belépett a műtőbe, azt hitte, elájul. Csak az a szempár nyugtatta meg. Nem Jeremy volt az, hanem a Laci.

Negyven éve nem érezte azt a vágyat, de tegnap este megmozdult benne valami. Az a férfi talán a fia lehetne, de talán nem is olyan fiatal. Talán tisztességes ember, szépirodalmat olvas, és kellemes vele az ágyban. Talán felesége és gyereke van, és csak egy szélhámós, de mit bánja ő?

Az a gyerek akár Lacié is lehet, és ha nem, talán azt is megérti. Hogy várta Izát, hogy becézte, csókolta!

– Vissza kell mennem. Mennünk – szólal meg Sára, és Júlia valami megkönnyebbüléssel vegyes csalódottságot érez.

– Mikor?

– Még ma – jelenti ki határozottan Sára, és mindnyájan tudják, hogy a nap további része már csak formáság. – Jó lenne, ha meglátogatnál, de tudod, hogy nem lehet. A szíved miatt, Nagyika.

– Tudom – hagyja rá Júlia, és arra gondol, hogy ma este felveszi a fekete csipkemelltartóját.

versek

613.*

Prózába zárnak ím —
míg kislány voltam én,
sarokba űztek így —
„nyugodjak” rejtekén —

Nyugodni! Lestek volna meg —
agyam hogyan kering —
mért nem egy madarat
ólba, törvény szerint —

ha akar, hát nevet,
s csillagnál könnyedébb,
fogságát úgy lerázza —
nekem se kell egyéb —

650.

A Kín — Hiánytól teljesebb:
feledte kezdetét,
s nem emlékszik, hogy volt-e nap,
amikor még nem élt.

Jövője csakis önmaga —
roppant birtokain
ott a múlt, és tudhatja már —
ami jön, újra kín.

* A költemények számozása Thomas H. Johnson kiadását (Poems of Emily Dickinson, 1955) követi.

1129.

Csavarosan mondj Igazat —
legjobb a Kerülő;
hogy felvidítson az a fény,
túl éles, meglepő —

Villámtól se fél a gyerek,
ha gyengéd szó tanít;
lassan lobbanjon az Igaz,
különben megvakít —

Bárdos László fordításai

Szalay Péter: *Uninstall windows*, 2010
videó, 6 perc

Emily Dickinson, három kerülővel

Bárdos László fordításairól

Az újabb irodalomtörténetek nem vitatják, hogy Emily Dickinsonnak a legnagyobb amerikai költők közt van a helye. Ám ez az igazság abból a fajtából való, amelyik – a fordító szavaival élve – „lassan lobban”. Életében csak néhány verse jelent meg, a kánonba csak a modernizmus térnyerésével került be, az összes verseit egybegyűjtő kiadásra pedig 1955-ig kellett várni – igaz, ez rögvest egy kritikai kiadás volt, amely feltűnteti a szövegvariánsokat. Ugyanakkor némi filológiai bizonytalanság a mai napig megmaradt, hiszen a költőné kéziratos fennmaradt életművében nincsenek megadva a keletkezési dátumok, és a kézírás (több kritikus szerint jelentésformáló) sajátosságait is nehéz nyomtatásban visszaadni.

Magyar tolmácsolása szintén késésben van: bár három kötet is napvilágot látott Dickinson-fordításokkal¹, ezek korántsem fedik le a teljes korpuszt. Ez azért kifejezetten kellemetlen, mert a szerző kommentátorai feltűnően gyakran magyaráz-

zák egymásból a verseket, vonják be egy-egy adott mű értelmezésébe néhány kulcsszó vagy motívum egyéb előfordulásait. (Valószínűleg a sajátos keletkezés- és befogadástörténet hatására.) Bátran mondhatjuk tehát, hogy Bárdos László most közölt fordításai hiánypótlóak. Az eredeti szövegek mindegyike népszerű, gyakran hivatkozott darab, a háromból kettő pedig itt olvasható először magyarul.

A 1129-es számú vers újrafordítása szintén indokolt: az eddig ismert változat – Károlyi Amyé – több helyen is megkérdőjelezhető megoldással él. *„Tell all the Truth but tell it slant– / Success in Circuit lies”*, szól például az első két sor angolul, melyeket Károlyi Amy egészen más, már-már dühödtt hangnemben ad vissza: *„Az igazat ne szembe vágd, / írd körül, így siker.”* Bárdos változata (*„Csavarosan mondj Igazat– / legjobb a Kerülő;”*) halványan még a *slant* szó metapoétikai utalását is érzékelteti: Dickinson ugyanis köztudottan megszegte a korabeli formai elvá-

¹ Emily DICKINSON válogatott írásai: Károlyi Amy fordításai és tanulmányai, Budapest, Magvető, 1981 (2., bővített kiadás). Emily DICKINSON versei, vál., szerk. FERENCZ Győző, Budapest, Európa, 1989 (Lyra mundi). G. István László, Pentagram, Budapest, Tipp Cult, 2009.

rásokat, többek között a slant rímek (részleges hangegyezések) használatával (bár a szóban forgó szövegben épp tiszta rímekkel találkozhatunk: *lies-surprise* és *kind-blind*). A *csavaros* kifejezéssel Bárdos azt az értelmezési hagyományt követi, mely a versek nyelvében a rejtvények „csavarosságát” ismeri föl – azt a beszédmódot, amely az igazság kimondását és elhallgatását, illetve az én felfedését és elrejtését egyszerre valószínűsíti meg. Ugyanakkor a szóválasztás mégis megkérdőjelezhető, mert elfedi a *slant* egyik fő jelentését – miszerint az Igazságot *ferdén* kell kimondani –, és így elvész a magyar olvasó lehetősége, hogy eldöntse, össze kell-e kötni ezt a művet például a „*There’s a certain slant of Light*” kezdetűvel. Emily Dickinson fordítójának bizony nincs könnyű dolga – nem véletlenül vagyunk a mai napig adósak az oeuvre hiánytalan magyar átültetésével.

Bárdos változatából kimarad az egyetlen utalás a beszélő személyére. A „*hogy felvidítson az a fény, / túl éles, meglepő*” sorok eredetijében a többes szám első személyű birtokos névmás árulkodik róla, hogy a lírai én hozzátartozik egy (bármilyen tágon is értett) közösséghez:

„*Too bright for our infirm Delight / The Truth’s superb surprise*” (Károlyi Amy fordításában: „*Gyenge szemünknek túl erős, / A fény, amit lövell*”). Emellett a 6-7. sorban is olyan megoldással találkozunk, amely más irányba tereli az értelmezést, mint a forrásszöveg. Bárdos itt Károly Amy variánsát változtatja természetesebbé: „*Villámtól gyerekfélstet / A jó szó elcsitít,*” helyett „*Villámtól se fél a gyerek, / ha gyengéd szó tanít*”. Az eredetiben szereplő kép szerint („*As Lightning to the Children eased / With explanation kind*”) a villám maga csitul el a magyarázat hatására. A gyengéd, jó szótól a természeti jelenséget többé nem hirtelenszerűnek érzik a gyerekek – emiatt nyer jelentőséget az a (fordításban szükségszerűen elvesző) áthallás, hogy a második sorban szereplő *lies* szó ‘hazudni’ értelemben is használatos.

Az előző vershez hasonlóan a „*Pain – has an Element of Blank –*” kezdetű darab is az absztrakt fogalmakat keveri az empirikusakkal, és beszélője ismét bizonytalan, egyfajta lebegő pozícióból szólal meg. A vers hatása sokat köszönhet annak, hogy ez a külső elhelyezkedés az úgynevezett tartalmi szinten is

jelen van: a kín csak magáról tud (önmagába tér vissza, mint maga a vers is, amelyik ugyanazzal a szóval kezdődik és ér véget), kirekeszti az ént. „Hiánytól teljesebb”, vagy még inkább: a hiány az egyedüli alkotó-eleme. A fordítás változtatásaiból annyit érdemes megemlíteni, hogy felerősíti a Kín megszemélyesítését: az eredeti az „it” névmással utal rá, azzal, amelyet a fogalmak és állatok esetében használunk. A magyar nyelv erre nemigen ad lehetőséget Bárdosnak (sem), de nála a Kín mintha ettől függetlenül is előbb lenne: „when it was not” (szó szerint ‘amikor nem volt’) helyett arra nem emlékszik, „amikor még nem élt.” A fordítás ezzel arra a paradoxonra helyezi a hangsúlyt, hogy a versben az élő személy megfoghatatlannak bizonyul, míg az elvont fogalom – a Kín – saját életre kel. Olyannyira, hogy a magyarra ültetett versben az utolsó szó kis kezdőbetűvel ismétli meg a legelsőt – mintha a Kín és a kín elválna egymástól, az előbbi reflektálni tudna az utóbbira. De bármilyen feltűnő az eltérés az eredetihez képest, kétségtelen, hogy Dickinson jellegzetes, sokat emlegetett központozási stílusát nem lehet változtatlanul átvenni, különösen a

nagy kezdőbetűket nem. Aminek ugyanis az angolban archaikus hatása van, az tükörfordításban túl közel állna a szimbolistikák (elsősorban Ady) vizuális nyelvéhez.

A fordító által választott harmadik, „*They shut me up in Prose*” kezdetű verset (613) ismét az ars poeticaként való olvashatósága és a fogalmi síkok közti lebegés köti össze az előzőekkel. A prózába zárt-ság, vagyis a rendezetlen, lapos beszédre (akár: elavult versformákra) való kényszerítés és a sarokba üzetés gyermekkori emléke folyik itt egymásba, hogy aztán a vers végére a beszélő felülemelkedjen mindkét szinten – szó szerint, hiszen azt mondja, olyan könnyen kiszabadul, mint a madár, akit árulásért zártak ólba („*They might as wise have lodged a Bird / For Treason – in the Pound*”). Itt illeti a legélesebb gúny a megnevezetlen „ők”-et: az a szabály, amely alapján ítélkeznek a lírai én önki-fejezése fölött, olyan ostoba, mint egy törvény, amelyik állatokat ítél el. A magyar változat ebben a részben elliptikusabb, mint az eredeti: „*mért nem egy madarat / ólba, törvény szerint*–”. Igazi telitalálat viszont az utolsó előtti sora, ahol az ólból kirepülő madár „*fogságát úgy lerázza*–”.

Az eredeti változatban „*Abolish his Captivity*”, egy másik variánsban „*Look down upon Captivity*”. A *lerázni* szó amellelt, hogy hűen tolmácsolja az 'eltörölni' jelentést, szerencsésen tartalmazza a *le* igekötőt, így halványan a variánsban említett lenézést is megidézi.

Bárdos három fordítását annak is érdemes elolvasni, aki ismeri az eredeti szövegeket. Ferdén, kerülővel mondják, amit Emily Dickinson, de épp ezzel irányítják a figyelmünket a legfontosabb szövegpontokra, és segítenek hozzá a megértéshez. Az 1129-es számú vers akár a fordításról magáról is szólhatna. •

Tamás Péter

Kacatok Kronosz garázsából

Szalay Péter és az idő

Szalay Péter öntörvényű, ötletköz-pontú, gondolati „szobrászatot” művel. Munkái konceptuálisak, de távol esnek a mesterkéeltségtől. Amikor a *trouvaille* formába önté-

séhez hozzáfog, annak vegytiszta lepárlásán túl minden más sallang a szemében. Hétköznapi – szó szerint az utca piszkából kiemelt vagy egy lomtalanítás során lelt – tárgyakra és sápadt színekre szorítkozik, hogy eredeti ötlete minél kevesebb adalékkal legyen kénytelen osztani a kész művön belül. Határtalanul szabad, bármilyen új médiumhoz vagy problémakörhöz lezseren nyúl. Akár politikál is, vagy identitások margójára helyez pimasz megjegyzés gyanánt egy-egy objektet, hapeninget, de munkáinak zöme a banalitás álcája alatt foglalatoskodik őskérdésekkel: fénnel, mozgással, erővel, vallással. És az idővel. Az idő azonban amellelt, hogy esetenként az alkotás közvetlen tárgya, Szalay szinte minden művében meghatározó dimenzió is. Videói és kinetikus installációi a – néhány másodpercnyi vagy akár hetekig elnyújtott – tartam múlásával párhuzamosan bontakoznak ki; számos munkájával kapcsolatban az első kapaszkodó annak tisztázása lehet, hogy éppen kimerevíti vagy végteleníti az időt.

A nagyszabású léptékekkel, a rendelt idővel vagy az időtlenség-gel – jelen sorok írójával szemben –

mégsem törődik. Pécsi szobrászati tanulmányainak rögvest a kezdetén letett a márványról, a kontraposzt-ról és az örökkévalóságról. Bernini és Michelangelo nagyságának felismerése után hamar tudatosult benne az is, hogy a nagymesterek formanyelve ma már nem beszélhető, nemes matériáik kifáradtak mostanára. Az idő megrágta, kikezdte ezeket, s közben maga is láncszemkéké pergett szét. Szalay „szobrász”: az időt és az anyagot közösen kezeli, szerinte azok együtt profanizálódtak, s végül az örökkévalóság helyében csak momentumok, a bronz helyén hulladékfém maradt. Így aki társa akar lenni korának, az enged a – Thomas Hylland Eriksen antropológus által diagnosztizált – „pillanat zsarnokságának”, és a világfalu webkettes kódnyelvéhez, illetve információs lüktetéséhez igazodik. Ebben a pulzálásban viszont a klasszikus anyagok éveket felölelő faragása-csiszolása talmi póz. Az érték immár nem az elmélyült kézműves munkában, hanem a pöre ötletben áll: Szalay ezeket a gondolatsziporkákat igyekszik az útjába akadt tucattárgyakba és -anyagokba injekciózni. Attitűdjének lényege ugyanúgy az intuíció

frissességének megőrzése, akár a korábbi századok skiccfüzeteinek és akvarelljeinek.

A „szobrász” számára értéktelen a művészettörténeti vonatkozás is. Határozott jelenkori tudata a hagyománytól való elszigetelődéssel párosul. Megátalkodottan *most* él. Felvállalható örökséget nem tud kínálni számára sem Bernini, sem a neoavantgárd, holott a közelmúlt progressziójával valóban rokonságot mutat Szalay kísérletező kedve, (nyelvi) kreativitása és a hétköznapiság iránti vonzalma. Ráadásul a munkái között található Erdély Miklós-parafraíz (*Piros hó*), és a nemrég megrendezett *Bookmarks* kiállításon is szerepelt mint a neoavantgárd és posztkonceptuális kánonhoz köthető újabb nemzedék legfiatalabb képviselője. Szalay szerint azonban ez a kapocs nem több a művészettörténet önkéntelenül ható – *vis a tergo* – tömegvonzásánál. A „szobrász” állítja magáról, hogy nem hisz sem a mesterekben, sem az elődökben.

Patikamérlegen adagolt, csak gondolkodás hatására oldódó, de méregerős iróniája a napjainkban dívó emlékezetmentést és archiválási lázat sem kíméli. *Maradványérték*

című, kiállítás méretű installációja az acb Galéria kiállítóterének felújítása alatt felhalmozódó sített konzerválta egy árchívummá. Bizonyos értelemben tovább ment, mint Urs Fischer *You* vagy Mike Nelson *The Memory of HP Lovecraft* című installációi, amelyek a *white cube* steril terében elkövetett pusztítást mutatták be, hiszen Szalay gondosan muzealizálta a profán romokat. A törmelékből – a skanzenekből ismerős keresett természetességgel – meddőhányót púpozott fel, a levert stukkot vitrinbe helyezte, a megviselt gerendákhoz didaktikus szüpercegést mellékelte, a „lábjegyzetek eltökéltjei” pedig a galéria alaprajzán túl a bevakolt tiplik helyét is rekonstruálhatták. A *Maradványérték* újfent az érték mibenlétét firtatta, ezúttal az emlékezet megőrzésére hivatott intézmények parodizálásával, s közben az emlékezet, a megőrzés céljából elkülönített múlt méltóságát is kikezdte.

Szalay időfelfogásában tehát éppen a legapróbb és talán legközönségesebb egység: a pillanat a kitüntetett, mert az – ellentétben az idő nagyobb léptékeivel – jellemző korunkra, átfogható és nem esendő. Sőt, a kétséggel ter-

hes pátosz veszélye nélkül végte-leníthető is. Erre példa a *Statikus idő*, amely az eddigi életműből a legközelebb áll a klasszikus szobrászathoz. A kompozíció egy óra, amelynek mutatói óriásira nőttek, és lábak gyanánt hordozzák a mozzatóból mozzatót lefokozott mechanikus szerkezetet. Hasonló gondolattal játszott el Szalay az *Eddig még minden rendben* című tárlatán, ahol három kinetikus, de csak lomhán, majdhogynem észrevétlenül mozgó alkotást állított ki. Mindegyik gépinstalláció egy egyszerű mozzanatot ismételt meg időről-időre, amelynek segítségével azok egyszerre jártak körbe-körbe, és araszoltak szigorúan előre. A „szobrász” biztos mederben folyó, önjáró rendszereket modellezett. Ezek a valós példáikhoz hasonlóan (kicsiny) „katasztrófák” esélyét hordozták magukban, és a nézők beavatkozásának hiányában „szerencsétlenségbe” is torkolltak: a falnak neki-nekikoccanó vasbetondarab lassan leverte a vakolatot (*Holt tárgyak 01*), a centiről centire húzódo terítő magával rántotta a poharakat.

Az említett tárlat két installációját óraszerkezetek hajtották úgy,

hogy a mutatók tengelyeire orsóként csavarodtak fel a cérna- vagy damilszálak, amelyek végei egy másik tárgyhoz voltak erősítve. Ahogy teltek az órák, újabb és újabb fordulatokat tett a mutató, ami egy következő hajszálpontosan azonos fázissal gyarapította a ciklust. Az egynemű idő ezalatt kirajzolta önmagát, de legalábbis nyomot hagyott a múlása során. Szalay óraművei közül a hasonló logika szerint működő *Óraerőmű* vesézi ki a leginkább az idő témáját. Az installáció keretében egy polcszerűen felállított vonalzó két végén egymással összekötött óraszerkezetek állnak, amelyeket számlapok is fednek (vagyis az idő a leginkább triviális képi metaforájaként, mint ócska ébresztőóra jelenik meg). Csak az egyik óra jár, amelyik így fordulatról fordulatra magához húzza, és végül magával rántja a mélybe a másik vekkert. A modell a pillanatban lappangó erőt mutatja meg: ahogyan a körköröség spirálján elindul, és önsorsrontó folyamattá vadul a momentum.

Szalay szerint azonban a körköröségtől nem feltétlenül kell óvakodni, az akár üdvös is lehet. A „szobrász” tevékenysége köny-

nyen sorolható az újrahasznosító művészet (*recycling art*) körébe. Anyagainak nagy részét más szemétnek nézné, míg ő nem egyszerűen beemeli a kiállítótérbe ezeket a materiákat – mint egy mezei *ready made*-et –, de elemi és nyers leleménnyel formálja is. Kozák Zsuzsa jegyezte meg Szalay szóban forgó „poszt-szobrászati” affinitásáról, hogy a kezébe került egyszeri tárgyból az lesz, „ami már úgyis benne volt. Csak itt az új forma közelebb van a felszínhez, mint mondjuk egy kőtömb esetében.” (*Balkon*, 2013/6, 37.) Az elkötelezett újrahasznosítás gesztusában a fogyasztói társadalomtól megcsömörlött gondolkodó, illetve a nagyszerű anyagokban és időléptékekben nem bízó kortárs képe is tükröződik. Szalay Péter nem ringatja magát abba a hitbe, hogy Kairosszal társaloghatna, de Kronosznak is csak a garázsát keresi fel. Hátha valami újrahasznosíthatót talál az időisten kiselejtezett kacatjai között. •

veress dani

Körök, buborékok

Potozky László: Nappá lett
lámpafény, Magvető, 2013

Fontosnak érzem rögtön az elején jelezni: a *Nappá lett lámpafény* fül-szövegének lelkes és (méltán) büszke mondatai ellenére sem érdekel Potozky László kora. Az tudniillik, hogy a szerző „a *Nappá lett lámpafény* megjelenésekor [...] még mindig nem töltötte be a huszonöt évet.” Mindez épp a kötetben olvasható novellák minősége miatt válik érdektelenné. A kritikusai szempontokat igencsak félrevezetheti a szerző életkorának figyelembevétele. Fia-tal pályakezdők műveit vagy mentegetni lehet, vagy, ha kiemelkedő írói teljesítményről van szó, egy öntudatosabb recenzens kényszeresen bírálni, vagy épp atyai-anyai terelgetni kezdi a szerzőt. A Magvetőnél megjelent Potozky-kötet esetében teljesen indokolatlannak tartom, hogy a szerző koráról – egy ettől a szemponttól elhatárolódó bekezdésnél többet – beszéljek.

Potozky új kötete tizenöt novellát tartalmaz, ötösével három részbe sorolva, mely részek külön-

böznek is annyira egymástól, hogy ez az elrendezés indokolt legyen. Az eltérő meghatározó jegyek azonban nem azt jelzik számomra, hogy Potozky „kísérletezne”, hogy „keresné a saját hangját”, vagy „gyakorolna”. A három elkülönített részt nem olyan kínálatnak tekintem, amelyek közül választani kellene, vagy pláne a kritikusnak döntenie és javaslatot tennie, Potozky melyik irányba is menjen tovább egy esetleges következő kötet megírása során. Mindhárom részben találni jobban sikerült és kevésbé jól megoldott novellát, számomra a kötetnek ez a sok- illetve háromfélesége egyértelműen a szerző sokoldalúságát jelzi, nem pedig kiforrotlanságot.

Amit megint csak a kritikusoknak odadobott gumicsontnak érzek, az a döntés, ami a részek címét meghatározta. Tudniillik az elsőnek a benne foglalt novellák közül az első darab adja a címét, a másodiknak az öt közül a középső harmadik, az utolsó pedig az adott rész és egyben a kötet utolsó novellája. A főcím a kötet közepére helyezett – így a második rész címét is adó – novelláival azonos. Ez a megszerkesztettség inkább tú-

nik ötletes játéknak, mint szigorú koncepciónak, mivel a kötet címválasztását semmi más, csak ez a szisztéma látszik indokolni (még akkor is, ha a *fény* a kötet egyik vissza-visszatérő motívuma). Potozky szövegeinek világa ugyanis nem annyira és nem olyan módon lírai, ahogy azt a kiejtve ugyan nagyon szépen hangzó, ám egy novelláskötetet takarva mégis kicsit giccsesnek tűnő cím ígéri. És ennek csak örülni lehet. A játékosság, az olvasó (félre)vezetése általában jellemzi a *Nappá lett lámpafény* darabjait: a szerző hol a szerkezet bonyolításával, hol apróbb, finom csavarokkal teszi élvezetessé a szövegeket. Briliáns

már a kötet nyitánya is, melyben a megszólalt egy diáknak hiheti az olvasó, aki megérkezett a bányatóra: „*rögtön az utolsó tanítási nap után. Június közepe volt, előttünk az egész nyár, három teljes hónap [...].*” De az idézett második mondat második feléből kiderül, hogy az elbeszélő nem diák, hanem tanár: „*a kollégák mégis azzal nyugtattak, ne aggódjak, ha nem érnék vissza a tanévkezdésre,*

átveszik majd ők az óráimat.” Potozky kötetének első megszólalója egy az olvasó által jó eséllyel gyerekek hitt felnőtt.

A kötet könnyedén komoly, nem pedig komolykodó. Rendkívül kompakt szituációk és viszonyok ismerhetők meg, elsősorban az erős atmoszférateremtésnek köszönhetően. Kevés szóval éri el mindezt a szerző, a szövegek nem

terjengősek, így a fentebb említett játékoknak is szigorúan kimért helye lehet csak. Ez az, amit nem minden esetben mért föl Potozky megfelelően, s egyes novellák érhetőségének rovására ment a túlzásba vitt, így inkább idegesítő, sem-

mint élvezetesen, vagy elfogadhatóan végigvezetett formajáték. E szempontból a kötet egyértelműen gyengébb darabja a *Disznóölés* című, de az utolsó, az *Indián tankok ellen* is nehézkes marad annak ellenére, hogy a végére tulajdonképpen minden, a novellában elejtett részlet a helyére kerül. S van, hogy egy „formai bravúrral” megírt novella nem attól lesz érdekes, ahogy

kinéz, hanem attól, *ahogy* mutat. Az egyetlen mondatból álló *Mi minden fér az esőbe?* demonstrálja leglátványosabban azt a kiemelkedő érzékenységet Potozky látásmódjának, ami sokkal nagyobb hatással működik akkor, ha nincs is ennyire kiemelve, ahogy például a címadó *Nappá lett lámpafény*, vagy még inkább a *Csomag a nadrágban* című novellában. Arról a megoldásról van szó, ahogy akár egy egészen apró mozzanatot a leírt szituáció minden szereplőjének szemszögéből, a saját megszólalásuk által megismerhet az olvasó. Ezek a különböző hangú részek csillaggal vannak elválasztva az adott novellában. A *Nappá lett lámpafény* legjobb darabjai ilyen, egy-egy kapcsolatot bemutató, vagy apró szituáció köré írt novellák, melyek mintha spirálra lennének felfűzve, „körbejárnak”, épp azért, mert egy-egy mozzanat többször is megjelenik, de mindig másvalaki élményeként. Az emberi kapcsolatok rendkívül érzékeny bemutatása jellemzi a legjobb Potozky-novellákat.

Határozott képek jellemzik a kötet darabjait, a tartalomjegyzéket olvasva az embernek eszébe jut, melyik novellában mit olvasott, s

ez az eredmény, bármennyire is banálisan hangozzék, egyáltalán nem elhanyagolható egy novelláskötet esetében. Potozky szövegeiben nem a történet a fontos, hanem a képek és az elmesélés módja. Egy-egy novellában láthatóan mindenkivel ugyanaz történik; az lesz mindig más és más, ahogy ez az „ugyanaz” elmondatik. S az odafigyelés erre a különbségre a legfontosabb. Azok a novellák, melyekben a háttér nagyobb hangsúlyt kap ezeknél az apró, ám egy kapcsolatban meglehetősen nagy jelentőséggel bíró emberi momentumoknál, nem is olyan kiemelkedőek. Ezekben a felnövesztett háttér panelekből épül fel, sablonosak. Ilyen a már említett *Disznóölés*, amely felismerhetően Erdélyben, a szocialista rendszer idején, valamint például a *Kétezer-négyszázharminchármas* című novella, amely pedig koncentrációs táborban játszódik. Ez utóbbi a kötet egyetlen giccses és legüresebb darabja.

Az első rész öt novellájában kerül igazán reflektorfénybe az emberi viszonyok összetettsége, ám ennek finom és érzékeny, *drámai* megmutatása a fantasztikummal és szürrealitással bátrabban játszó

második, valamint az inkább az írótság és írás mibenlétére koncentráló harmadik rész novelláiban is felfedezhető. Potozky szövegeiben általában két ember viszonya jelenik meg, legyen szó szülő-gyerek, szerelmi, két testvér, vagy mester és tanítvány közötti kapcsolatról. Az élet olyan apró minidramáiról ír a szerző, melyek alapvetően határozzák meg ezeket a kapcsolatokat, mégis, sok esetben észrevétlenül maradnak, s csupán hatásukat érezni. Potozkyknál – épp a nagy, látványos és mozgalmas események jótékony hiányában – ezek a kicsi rezdülések jelzik az életet, melyek önmagukra szűkítve a novellák terét, kívül esnek az élet racionális, vagy megmagyarázható, egyáltalán: magyarázatra szoruló keretén. A ballada műfaja több helyen is előkerült a *Nappá lett lámpafény* novelláit vizsgálva, teljes joggal, mégis, a drámaiságot, a drámaságot ugyanilyen fontos jellemzőnek látom. A ballada és a dráma is kellően kötött forma ahhoz, hogy értelemszerűen „csak” valamiféle esszenciájuk kerülhessen Potozky novelláiba, azonban már ennyi is egészen egyedi hangulatot és zárt világot teremt ezekben a szövegekben.

„Látja, mi ez itt? Egy akvárium. Egy istentelenül otromba akvárium, amiből ki sem látni, mert a falát beleperte az alga... Csak néhány buborék száll fel a felszínre, ennyi jele van az életnek... a buborékok...” Az idézet Szakonyi Károly *Adáshiba* című drámájából származik, Potozky *Az akvárium lakói* című novelláját olvasva jutott eszembe. Ebben egy családapa akváriummal alakítja-változtatja házát, s a novella végén felesége és a történetet elbeszélő fia is halként létezik. *„Édesapám nagyon boldog, és büszke a családjára. Nekem sem túl rossz, testnevelésből fölmentettek, néha csúfolnak a szagom miatt, én meg nem tudok visszaszólni, mert a hangom is elvesztettem: ott-hon szájról olvasunk, ha nagy ritkán mondani akarunk egymásnak valamit.”* Egy-egy szoros kapcsolatban a résztvevők önértéke és egymást (meg)értéke, az emberi kapcsolatok mibenléte a legfőbb témája a *Nappá lett lámpafény* című kötetnek. Azt, hogy a legapróbb érintések, érintkezések és szinte észre sem vett mozzanatok, mozdulatok a legkevésbé sem jelentéktelenek – vagy legalábbis nem szabadna annak lenniük – az mutatja legmeggyőzőbben, hogy mindezekre

Potozky László tizenöt novellában is képes változatosan és olykor valóban rá- és megdöbbenítő erővel felhívni a figyelmet. •

Szarvas Melinda

A nyelv kétéltűségéről

Molnár Illés: *Hüllők és izzók*,
FISZ, 2013

Jót tesz-e az olvasónak és a szöveggel történő interakciót jelentő olvasásnak, ha egy kötet darabjai egyre-másra gördítenek akadályt minden olyan bevettnek mondható tevékenysége elé, amely éppen arra irányulna, hogy a versek által felmutatható elemek mögöttit vagy túlit sikerüljön elérnie a megértésre tett kísérleteinek? Vagyis – amint arra a kötetéről eddig megjelent recenziók egyike sem mulaszt el reflektálni – az önmagán túljutni nem tudó, ezért a szövegek által ígéretként hordozott minden bölceleti teljesítményét elkerülhetetlenül banalitásba és bölcsészlírába fordító kötetben működésbe léphet-e úgy a líraolvasás, hogy mindeközben

a befogadóval sem bánik kesztyűs kézzel: számos (tárgyalandó) okból kifolyólag nem pusztán kényelmetlen pozícióba helyezi; nem korlátok közé, hanem egyenesen sarokba szorítja.

A közvélekedés szerint leginkább ambivalenciáiban erős *Hüllők és izzók* ambiciózus szerkesztésmódja élesen szemben áll a címben szereplő lejárt szavatosságú szóviccel, ráadásul ha e két önálló ciklus terjedelmének summáját vesszük, akkor kapjuk meg az azok preambulumaként is felfogható *Vaktérkép* terjedelmét. A kötet már a nyitódarabjában is az inverziókat hiperbatonokhoz kötő sorok („*A várost, amelyben születél, téglánként hordták el. / A kórház, ahol felsírtál, a földdel lett egyenlővé.*”; „*Sok várost kell még kihordanod, hogy bejárhasd*”) révén vázolja fel azt a „homlokod mögött”-től a térképet rejtő farzsebig tartó tengelyt, amelyen elhelyezhető város és vándor relációinak sora. A mértan realitását itt az adja, hogy a „homlokod mögött” kifejezés a legkevésbé sem valamifajta imaginárius dimenzióba vezeti be a szöveget, tehát nem a képzeletre vagy az elvonatkoztatás képességére apellál, hanem konkrét

helyként alkotja meg az emberen keresztülhúzódó átló egyik pontját. A maga anyagiségében e tengely túlmutat azon a referenciális gesztuson, melyet a vaktérképpel történő sajátos interakció folytán az azt olvasó embernek végre kell hajtania – ti. szimultán kijelölnie saját helyét a síkon és a világban (*Farkasszem*) –, így egyszerre már maga jelöli ki befogadjának fiziológiai megkonstruálhatóságát azáltal, hogy „*sosem kívánja, hogy elvonatkoztass*” (10.). A szöveg jogosítványai a térképen túlmenően nem abban érvényesülnek, hogy gondolati síkon juttatnak többet a befogadónak, hanem hogy képesek a határok saját maguk és a megszólított közt megtörtendő húzódását (2.) felvázolni a hipogrammatikus pszeudonegációval („*nem határ, inkább állapot*” [kiemelés tőlem – S. R.]). A figuratív mozgás túlfeszítettsége a közbe- („*mint felvonón*”) és hozzátoldások, protézisek („*ringatag*” [kiemelés tőlem – S. R.]), segítségével olyan visszaszámlálásban kulminálódhat, mely a tükörképtől a nyelv-

be vezet; az ő-től az én-ig, ezzel a szövegen kívülitől a beszélőig.

Ugyanilyen feszültség figyelhető meg a kötetben a látható jelek és a hallható hang kontaminációjában; amikor utóbbiak együttthatóját hallani kell (6.), az eddig csak a síkon létező, és az azzal kapcsolatba lépéssel kirajzolható városkapu hirtelen hangsorral változik át (5.). E ritmussá vált partitúra azonban mindig ráhagyatkozik a képzelő-

rőre, ellentétben azzal a térképpel, melynek jelmagyarázata kizárólag önmagáért áll ki (9.). A fogcsikorgatás képzelt ritmusa indukálta szöszedetkésztítés ezért nem más, mint összeszalazása az auditív és a vizuális dimenzióknak,

megalkotva a térképként működő, mégis felolvasható szöveget, amely írásképiségevel és hangzósságával jelöli ki olvashatóságának erővonalait, egyúttal felmutatva a *Vaktérkép*-ciklust a kötet saját olvashatósági térképeként. Ennek megvalósulásához Molnár költészetének a nyelvet magával a nyelvvel kell visszavezetnie a nyelvbe, működésbe

léptette a líraolvasás tropológiai dimenzióját, a jelentések pluralitását a fizioológiára építve. Vagyis a *nyelv* szó poliszémiája nyit meg minden további figuratív mozgást, méghozzá úgy, hogy saját olvashatóságára az artikuláció fizioológiai kondíción keresztül reflektál. Így a trópusok szakadatlan mozgása a betű szerintenség és a képzelt ritmus produktív feszültségének függvényévé válik, a fogcsikorgatás ritmusa pedig végső soron az ember nyelvvel bírásának valódi következménye lehet a testben (10.). A versek így a líraolvasás valamennyi antropológiai horizontját fizioologizálva érvényesítik a vers felolvashatóságától a papír taktillisságáig annak érdekében, hogy a világ és nyelv, a térkép (véset) és szöveg (hangzás) közötti mozgást ne függesszék fel. Ez egyben a konvencionális jelentések bizonyosságának berekesztődéséhez is vezet, megszabadítva a *delta* betűt a torkolattól (7.), a *törzsanyag* naturalitását a kultúrától (10.) ugyanúgy, ahogy a *kívülről fújom, könyökömön jön ki (Retinámon)* vagy a *szemet szúr* (3.) idiomatikus értéke is megkérdőjeleződik. Amikor mindezt a végsőkéig viszi a kötet, annak eredményeként jelennek

meg az olyan csupaszítások, mint az épület redukálása a textúrára, a dalé a rezgésszámra, a teremtésé pedig a beszédaktusra (6.).

Ez utóbbinak a státusza így is kiemelt tematizáltságot kap „*a jóég tudja, attól függ*” (10.) kijelentés tagmondatainak eltérő olvasataiban, mellyel egyrészt egyértelműen valamifajta szövegen kívüli genealógiára hagyatkozik rá, másrészt, és ennek ellent tartva, a teremtés iránti közönyt vállalja fel az immanens nyelvi dinamizmus, az allegória javára. Habár nem rendelkezik túl nagy újdonságértékkel mindaz, amit a szövegek a megnevezés mechanikájáról állítanak, működésükben és képalkotásaikban remekül enaktálják kijelentéseiket. A helynevek nyújtotta otthonosság eszerint olyan utólagos posztuláció eredménye, mely a városépítés egyetlen lehetséges módjaként fogadható el: bejárhatóságának ára alakjának elvesztése. Vagyis az amorf díszlet (11.) úgy válik az artikuláció sikerességének előfeltételévé, ahogyan a kimondásban részt vevő fogak valójában nem elősegítik a mustármag rügyezését (10.), hanem felőrlik azt. Ennek elkerülhetetlensége rejlik abban az inverz,

nyelvtől indult genealógiában, mely szerint előbb volt a gát, mint a folyó, valamint feltárható annak aktusában is, ahogyan a „*Szádba adja magát [...] a jeltelen utca*” (19.). Mindazonáltal talán éppen ez dolgozik a leginkább a jelentés és az ahhoz kapcsolható értelmező munka ellen, mivel a megnevezés jelentéshez kötésével a kötet majd’ minden darabja visszamutat a térkép ama diagrammatikájára, mely a végére már nem pusztán az élők mértanát alkotó átlók egyik pontjaként adódik, hanem magában foglalja a teljes anatómiai felvázolást. Így vezeti vissza a család- és helyneveket azok ontológiai státuszából az olvasás és olvashatóságnak a szem, az ajkak, a nyelv, a fogak és a kezek által határolt horizontjába. E mindig önmagába hajló koncentrikus szerkesztésmód egyetlen kiútját, az artikulálatlansággal azonosított öklendezést (12.) is betömi, mivel annak fiziológiai alapja megegyezik a beszédével, így ugyanahhoz a vertikális tengelyhez kötődik, melynek mentén a szövegek mélyfúrása megtörténik.

A kötet mindezek ellenére „nem lesz körkörös” (*Nyelved nagymutató*) a bevett értelemben,

inkább olyan folyamatként tekinthetünk működésére, mely bár a záródarabokban a topográfiát anatómiába fordítja, az antik rétorok gyakorlási praktikáihoz hasonlóan morzsolgatja nyelve alatt a maga köveit; először, természetesen, ez akadályozza a beszédben, azonban ennek eredményeként tudja kiteljesíteni logikus rácsszerkezetét (*Farkasszem*). A lyukak, melyeket mégis megenged, csupa inverzióból épülnek fel, az öregedés nyomai így csak a tükrörben manifestálódnak ráncokként (2.), valójában a kisimulás elszenvedései (18. és *Kollízió*). Hasonlóképp, a sötétség nem (a fény) hiány(a)ként, hanem valódi produkcióként teteleződik, a testek ásításából eredeztetve (20.), illetve a nyelv figuratív mozgásának tulajdonítva azt (*Árnyakból varrtak össze*), tudniillik itt az *ölt* szó már nem a történetet idézi fel elsősorban, hanem a varrás cselekvését. A nyelv és a produkált hiány ilyenén mód létrejött kettős kötése („*Nyelvet ölt az árnyék.*”) adja azon szegmenseit a botlásoknak (1.), melyek feszültséget állítanak fel a között, ahogyan a versek újra és újra ugyanazon képekkel ugyanazon témákat járják körül, és

hogy mindezt úgy képesek megvalósítani, hogy nyilvánvalóvá tesszik: ez máshogy mégsem mondható. A *mint felvonón* apokopés szerkezete például olyan analitikus szerkesztésmódot kényszerít ki, melytől eltérőt képtelenség alkotni a grammatikai szabályok betartása mellett. Ehhez hasonlóan a párhuzamos szerkesztésmód alapján „*A szilánk szemet szúr. / A rozsdá eret vág.*” után következő „*Az anyag törmelék.*” (3.) névszói állítmánya addig minősülhet anomáliának, ameddig nem találkozunk a *rozsdamarta zár* melléknévi igenévvel (19.), mint e mondatok szerkezeteinek fúziójával. E *hosszan kitartott tőmondatokban* (4.) a mondatvégek felé mutató állítmányok (21.) olyan vektorjellegre tesznek szert, melyek a köteten keresztülhúzódva érintőik vonalán alkotják meg azt a bizonyos tengelyt, melyhez az olvasónak kell nyelvet és gerincet találni. A hátat fordítás aktusában (21.) könnyedén ráismerhetünk a líraolvasáshoz szükségeszerű aposztrophé alakzatára, azonban nem éppen a háló lyukaiban valósítható-e meg az olvasó kapcsolódása a szövegekhez, így végső soron a textúra

hiánya, a vákuum tenné biztosítottá azt a felhajtóerőt, melyre szükségszerűen rá kell hagyatkozni az olvasáshoz? (*Árnyakból varrtak össze és Kollízió.*)

E kérdés jogosultságát már csak az is alátámasztja, hogy a kötet szembetűnően mellőz mindenfajta olyan alakzatot, mely a hallásra vonatkozna, amikor mégis feltűnik annak lehetősége, az fonák módon, például a „*Néma vagy, / legalább saját nyelvédre süket.*” (20.) vagy a *zúg a füled* (6.) esetében, akkor is inkább az artikuláció horizontjában értelmeződhet a kötet eddig ismertetett tropológiája alapján. Ez azonban nem vezet ahhoz, hogy a szövegek mellőznék az olvasói fültre történő ráhagyatkozást az olyan szerkezetekben, mint a *csonka kövek között hüllők* (1.), ahol a szókezdő hangok képzésének helye egyre hátrébb tolódik, vagy az olyan passzusokban, mint „*A magánhangzók nélküli / táblákra rámutatni is / kimondhatatlanul nehéz*” (*Perisztaltikák*), melyben a *rámutatni* és *kimondhatatlan* asszonánca mintegy visszaigazolja az állítást; ezt valóban csak hallani lehet, így éppen a kötet által olyan precízen kidolgozott írásgeometri-

ai retorika (*Szedő*) botlik meg ezeken a helyeken. A szem hiába tesz meg ugyanis mindent annak érdekében, hogy zöngétlenítsen (*Ami már ott volt a nyelveden*), ha a nyelv szüntelenül zöngésít, az *erősztr erőzióvá* (18.) alakítva.

A kötet talán mindezek figyelembevételével sem tesz szert olyan bölcséleti belátásokra, melyekkel képes lenne saját megkonstruáltságából kivezetni az olvasót. Adódik viszont egy újabb kérdés: nem éppen az tartozik hozzá – a dekonstrukció felismeréseinek irodalmiszöveg-olvasásbeli kamatoztatása óta legalábbis – inkább a lírához, hogy szüntelen feszültségként állítsa elő megalkotottságát és olvashatóságát, felvázolva utóbbi valamennyi kiaknázható horizontját? A *Hüllők és izzók* ebben a tekintetben pedig sem egy jól-rosszul elsütött gegparádéként, sem pedig az első kötetek esetében nem ritka bölcsészírai alkotásként nem pozicionálható. Sokkal inkább azon legerősebb ambivalenciának a nem körkörös színrevitele, hogy a nyelv annak ellenére sem artikulálható, hogy elengedhetetlenül része az artikulációnak... ahogyan az ajkak, az

ínyvitorla, a fogak és valamennyi beszélőszerv, amelyet az egyik legsikerültebb darabja, a *Retinámon* képes mozgásba hozni a szövegben és a befogadóban egyaránt. •

Smid Róbert

Létezésem létezésed is

Kiss Noémi, Ikeranya,
Magvető, 2013

Lassan Dunát lehetne rekeszteni azon szépirodalmi alkotások tömkelegével, melyek központi témájukká, motívumrendszerük vezérszólamává szembeötlő módon a testet – mint a rajta keresztül megszólaltatható szubjektumot, annak meglelt vagy épphogy elveszett történeteinek reprezentációs közegét – teszik. A testet, mely minden pillanatban arra vár, hogy nyelviséggel, azaz textussal ruházódjon föl. Ebbe a posztmodern utáni diskurzusba – mely a traumatizált léttapasztalatok mentén való szövegszerveződésre, azok politikai vetületeire éber tekintettel ügyel – jól illeszkedik Kiss Noé-

mi legújabb, *Ikeranya* című kötete. A tizenöt kisebb lélegzetvételi prózai munka ugyanis a mesterséges megtermékenyítés orvostudományi csodáját és misztériumát, a szülés és születés folyamatát – a procedúra minden ahumán vonatkozásával, mechanizált gyötrelmével együtt – érzékenyen járja körül, túlnyomórészt az édesanya szemszögéből láttatva az eseményeket (az író pozíciójának hitelességére a paratextus biográfiai része is utal, miszerint a szerző két ikergyermek anyukája).

A cselekmény egy év történéseit fogja át, de azok a temporális ciklikusság mentén nem szerveződnek átfogó novella- és/vagy regénystruktúrába, a könyv fejezetei inkább egy napló dátum nélküli felütései lehetnének, melyekben az idő múlására azért rendszeresen utalás történik. Ugyanakkor az időkereteket lépten-nyomon szétfeszítő, előre- és visszatekintésre hajlamos narráció, az anya emlékezetének folyton korrigált tudati működése elbizonytalaníthatja az olvasót a szövegek koherenciáját illetően. A homodiegetikus elbeszélést gyakran negligáló, bonyolultabb narratív stratégiák pedig

arra utalnak, hogy a szövegek nem csupán naplófeljegyzések egymásutánjaként értelmezendők.

„Magzatpróza” az idézőjelek közé tett műfaji- és témamegjelölés, és valóban, mintha az elbeszélések folyton az emberi lét továbbörökítésekörülforognának – a tárgyi és az animális szféra egyaránt alárendelődik asszociatív a pre- és posztnatális fejlődés szakaszainak. *„Puha hely a fa alatti szőnyeg, itt ki lehet bírni az utolsó perceket. (...) Gömbök forognak magzatpózban saját tengelyük körül. Világít a lakás, ég, felgyullad, az ebédlőben az adventi koszorú összes gyertyája füstől már, ránéz, és a megszülető gyerekek arcát képzeli a hamuba. (...) Karácsony másnapja. Előbújnak. Két sötétbarna hús, a hasfalon kívül éledznek, foltosak, harsányan visítanak. Ők azok, az ikrek, hordágyon fogantak és a Szentlélek kötötte őket a méh falához, fogta egy katéterrel és odatapasztotta.”* (11–12.) A szikár körülírás semmiképpen sem blaszfemizálja a szeplőtlen fogantatás szakrális karakterét, hanem ráirányítja a figyelmet arra a paradoxonra, hogy az orvostudomány miféle *ahumán* módszerekkel segíti elő *a humán* egyed világra jöttét. Mindeközben

szent és profán szétszálazhatatlanul egymásba fonódik, maga a „techné” gyakorlója válik kapcsolcsá közöttük. *„Doktor sem tudja, ilyenkor mi történik pontosan, kezei csak az Úr kezét fogták.”* (12.)

A gyermek fejlődésének fázisaiban további neuralgikus pontok adódnak: az anyának nem csupán befogadnia, hanem ki is kell hordania a megtermékenyített petesejtet. Az anyatest a kiszolgáltatottság totalitását éli át, amikor felkínálja magát a tortúrának (ami implicitte külső, és explicitte belső „élmény”). Ez a kiszolgáltatottság egészen a születésig egyoldalú harc az anya részéről, amely-

ből származó feszültséget a szülés bár nem old fel, mégis külsővé, azaz láthatóvá teszi a procedúrát. *„Megjöttök, és onnantól fogva alig szabadulhattam tőlük, ráragasztottak az ölemre két gyereket, csont és bőr van a hasam falán, ők azok, cserepes szájuk, tele velük az egyszemélyes kosár, ikeranya.”* (15.) Az önmegszólító formula nem véletlenül szerepel, hiszen tulajdonképpen identitást

jelöl: a gyerekek testi léte nemcsak önmagukra vonatkozik, hanem a kihordó szubjektumra is hatást fejt ki. Kizárólag a csecsemők létezése által képzelhető el, foglalható szavakba, legitimálható az anya identitása is, holott a kicsik még nem rendelkeznek saját identitással, de már kijelölik a Másikét ebben a kölcsönviszonyban. *„Együtt, egyszerre, ugyanabban a pillanatban*

születtünk meg, mind a hárman. Így jöttünk a világra, és így is maradunk, egy darabig legalábbis úgy élünk, mintha összeragasztottak volna minket. Egy percre se szállhatok ki a közös életünkéből.” (41.)

Az anya és a gyermek(ek) egymásra utaltsága a narráció részét is képezi: nemcsak a már korábban említett mnemotechnikák időkereteket szétfeszítő játéka okoz kaotikusságot, hanem mert nem mindig adható egyértelmű válasz az „éppen most ki beszél?”, illetve „éppen most ki lát?” kérdéseire sem. Ugyanis a nézőpontok és beszédmódok szövegtipológiai nehezen különíthetők el

egymástól, sőt direkt módon összefésülődnek. Mindamellettt természetesen előfordulnak olyan metanarratív gesztusok, amelyek az anya autoritására („mesélte anya”, „elmesélte, újra és újra”), illetve a csecsemők perspektíváinak esetlegességére célzottan mutatnak. „Rád különben sem emlékszem anya hasából. Lehet, hogy nem is mondasz igazat, mert te ott sem voltál akkor.” (47.) Ráadásul az anya karaktere gyakran visszaél a narrátor szerepkörével, mert ragaszkodik ahhoz, hogy gyerekeinek igenis legyen története. Hiszen csak az rendelkezhet saját étellel, akinek saját történetei is vannak. A *Korababa* fejezet erről – a feltehetőleg hazugságok mentén (is) szerveződő fragmentumok által – nyújt izgalmas látóleletet: az élet és halál határán lebegő koraszülött csecsemő küzdelméről, aki azért emlékezik, hogy állhatatosságát – ha az anyja emlékeinek citálásán keresztül is, de – a külvilág felé bizonyítsa. A kötet legutolsó fejezete nem véletlenül kapja a *Dac* címet, mely alapján ez a fajta attitűd az anya gyermekkorából származtatható, ezzel létrehozva a nexust koraszülött csecsemőjével.

A kötet egyébként a végletekig kijátssza az anyai jelenlétet (melynek háttérében felsejlik az apa is, ám akinek kontúrjai a szülői viszonyrendszerben elmosódnak), így a nyelvelsajátítás folyamatának irányítója nem lehet más, csakis ő. Azé a nyelv, mely magát (anyanyelvként) eleve a női princípiumhoz köti. „Anyával állatneveket tanulunk az árnyékban: bányafelhő, tyúkszem, macskajaj, lúd-talp, majomparádé, torokgyík. Tapír, szatír, radír.” (50. – kiemelés tőlem, T. M.) A strandolós történetben a gyermekek által „egy bácsiként” aposztrofált karakterről később kiderül, hogy perverz magamutogató, akire ki is hívják a felnőttek a rendőrséget. A tanuló nyelv a csecsemők számára most még nem beazonosítható referenciapontokat jelöl, ám a többlettudással rendelkező olvasót bevonja abba a játékba, amely alapján felismerhetővé válik, hogy a nyelvi fejlődés célja nem kevesebb, mint a világ körülírása, vagyis megteremtése. Ennek ellenpontozása a fejezet süketnéma lányának figurája, aki szavak nélkül, teste játékával beszél. A csecsemők számára ez ugyanolyan érvényes kódolási-dekódolási rendszer,

mint a nyelv. „Az egész világot elmeséli a kezével és a hajlott tenyerével, a szünetekben lehet húzkodni a haját, mert a néma lánynak van a legszebb haja, a bejárattól egészen a csúszdáig.” (50.) Ami felületi zavarokat okozhat, az a többnyire neologizmusokkal és dajkanyelvi szavakkal operáló beszédmódnak az obszcénnel való keveredése. Olyan esetekben is, amikor az idézett szólam nem függő beszédként, hanem az elbeszélő én(-ek) megnyilvánulásaként integrálódik a szövegterbe. Márpedig akár egy imitált gyermeki hang szól, akár az anya szájába ad a szerző szavakat, azoknak egy erősen korlátozott kontextusban, nyelvi-
leg kontrollált módon szabad csak megjelennie, amennyiben az elbeszélés következetességre törekszik. Mintha a szerző olykor figyelmen kívül hagyná a nyelvi tabuknak a narratívában betöltendő, meglehetősen kényes, ugyanakkor nélkülözhetetlen szerepét.

Problematicusnak tartom a két gyermek fejlődése közötti különbség említése során a nemi pozíciók hatalom felőli értelmezését is. „A lányok ügyesebbek, majd behozza az a fiúka is, legyintenek a nevelőanyák, közben kakaóval kínálnak, a homokba öntjük, az

lesz a játékruttyi. Behozza, és megelőzi, a fiúké ügyis a világ. Fiúk irányítanak, fiúk akarnak, mi meg csak nézzük. Ha a csecsemők félnek, ijesztőek tudnak ám lenni, isten mentsen meg egy haragos baba vonyításától, így fél anya is néha.” (63.) Mintha itt hallgatólagos meg-
egyezés kötetne a diskurzus női tagjai között, holott más szöveghe-
lyek alapvetően nem ideologizálják a szexus alapján történő, hierarchikus szétválasztást vagy kirekesztést, sokkal inkább a represszív gesztusok komplexitására hívják föl az olvasói figyelmet.

Az elemzés elején említett ciklikusságnak az utolsó fejezet ad markáns keretet, ahol is a retrospektív elbeszélés fényt derít a letagadhatatlan múltra. Illetőleg fényt derít arra is, hogy az elbeszélőnek egy hiányt kell betöltenie azzal, hogy gyermeket vállal. „Nemrég meghalt anyám. Sírtam. A vécén és a metrón is folyt a könnyem. Letöröltem, de folyt tovább, hetekig így maradt. Elállt, amikor megtudtam, hogy gyerekem lesz. Kinek szülöm őket, ha nem anyámnak? Álmodtam, hogy együtt megyünk a piacra, ő, én és a gyerekek, kacsát és csirkét veszünk, gombát, sajtot, hurkát, túrót és tejet. (...) A kofák viszont csak nekem köszönnék, engem

számoltatnak, visszaadnom sem kell, tömök a szatyrot.” (97.) Bár az elbeszélő nem fetiszálja az édesanya figuráját, sőt kíméletlenül rámutat hibáira, az egymáshoz való ambivalens viszonyulásra, mégis az emlékezés maga válik fétissé, amelyben segít az önmegértésben. „Odaállok a tükörhöz, a mellemet kitömöm két zoknival, megcsókolom a számat. Százszor elpróbálom a jelenetet. Száz édes csókkal. Bevarrom magam az új szerepbe, átöltöttem az arcom, imádója leszek a mozdulatoknak. Összevissza pózoktól virít a ruhája, belegabalyodik az anyag” (102.) Itt az azonosságot az átöltözés transzformatív jellege és a tükör mint reflexív eszköz a külső jegyeken keresztül teremti meg – egy szerepjáték mondhatni kamaszos színterén. Ám úgy tűnik, a szülés aktusa, maga a gyermekáldás egy lehetséges útja az anyával való identifikációnak, ami tehát a közös sors vállalásában rejlik. Ebben a környezetben felértékelődnek a társadalmi léthez köthető rekvizitumok, a helyiségek transzcendens emlékezhelyekké válnak, az álmok pedig sűrű szövetet képeznek a narratíván belül. A pusztulást kizárólag az életadás felől lehet

a maga teljességében megérteni, amely az anyától testének totális kiszolgáltatását, önfeláldozását kívánja meg. Az *Ikeranya* fejezetei az utótagra helyezve a hangsúlyt értelmezik a címet, az anyalét mélységeihez kínálnak kapaszkodókat: a létezést ünneplik, leplezetlenül. •

Tinkó Máté

Aki mögött már Isten sem áll

Czapáry Veronika: *Megszámolt babák*, Scolar, 2013

A második kötetnek mindig nagyobb a tétje, mint az elsőnek, hisz már nem csupán önmagáért, de a debütáló írásért is felel. Czapáry Veronika *Megszámolt babák* című regénye például megerősíti azt a szerző első könyvéről megfogalmazható állítást, miszerint egy olyan prózaíró alkotásával állunk szemben, aki magabiztosan helyezkedik bele egy speciális elbeszélői szólamba, és képes azt egy egész regényen következetesen végigvinni.

Ahogyan a szerző első, *Anya kacag* című regényében autentikus volt a huszonéves, akut szeretetvágyában egyik fiútól a másikig sodródó lány naplószerű monológja, ugyanúgy hiteles az új mű szenttelen hangja, amelyen egy kislány mesél borzalmakkal teli életéről. A két regény tartalmilag is összekapcsolható, a *Megszámolt babák* időrendileg előzménye az *Anya kacagnak*. A korábbi szöveg olvasása során is már tisztán ki lehetett venni azokat a motívumokat, amelyek egy következő regénynek ágyaztak meg, ilyen volt elsősorban a lányát molesztáló apa, valamint az elhunyt lánytestvér karaktere.

Már az *Anya kacagot* is sokan provokatív szövegnek tekintették, mivel sallangmentesen, mindenféle eufemizmust kerülve beszélt a szexualitásról; a *Megszámolt babák* alakuló recepciójában pedig az „undorító”, „hányingerkeltő” kifejezések is felbukkannak, amelyek ez esetben bóknak is tekinthetők. Nagyon is jellemző

például, ahogyan a regény főszereplője, Nikolett a maga gyermeki, naiv magától értetődőségében beszél többek között arról, hogy iskolás kora ellenére még mindig nem tudja kitörölni a fenekét, mert apja még e téren is kisajátítja magának a lánya testét, s hogy milyen kellemetlen, ahogy a székletdarabkák dörzsölik a bőrét. Magától értetődő természetességgel és nem utolsósorban aprólékosan részletezve beszél arról, mit csinál vele az apja, ha bezárkóznak a szobába, és bár elmondja azt is, ami fáj, az sem marad kimondatlan, hogy akad, ami jól esik neki. Nikolett

ugyanis szinte csak így részesül a mindenki számára fontos emberi érintésben (és ad mindez magyarázatot arra, hogy az *Anya kacag* főszereplője, Viktória miért csak úgy képes kötődni, egyáltalán közelíteni a másik nemhez, ha közben fájdalmas plusz köröket fut), vagy pedig úgy, hogy anyja veri, hajánál fogva húzza-vonja, cibálja.

A magyar irodalom egyik legszerencsétlenebb és legmagányosabb karaktere Czapáry Veronika regényének elbeszélője, aki mögött még Isten sem áll ott, ahogy a kislány maga is fogalmaz. Nem feltétlenül kell vallásosnak lennie az olvasónak, hogy érezze az ilyen és hasonló gondolatok súlyát. Apja molesztálja, anyja rajta vezeti le a párkapcsolati problémái okozta feszültséget, testvérei utálják és megvetik, távolabbi rokonaiban sem talál kapaszkodót (az eltérő életfelfogást határozottan, néha erőszakosan képviselő női karakterek, akik között ide-oda hányódik, sem épp a biztonságos családi háttér ideális megtestesítői). A legközvetlenebb hozzátartozók szeretetének hiányából fakadó önbizalomhiány aztán kihat mind a formális, mind az informális közösségbeli viselkedésére. Egyetlen ponton érzem túlsordulónak a gyermekkori borzalmak halmozását, amikor nem csak az apa, de egy távolabbi férfirokon is molesztálja, és persze senki nem hajlandó ekkor sem figyelembe venni, hogy a lány nem szeretne kettesben maradni a férfivel.

Mindezekén túl a kislány mégiscsak ebben a közegben keresi a szeretetet, hisztériás rohamai és az öngyilkosság folyton ott kísértő gondolata is ezt támasztják alá. Ezek figyelemfelkeltő akciókként is értelmezhetők, hátha valami csoda folytán mégis minden megváltozik. Mivel a főszereplő egy kisgyerek, nem is várható el, hogy kiábrándult, az élet kegyetlenségével önmagát is kíméletlenül szembeesítő világlátás párosuljon a szenttelen elbeszélői hanghoz. Van valami fájdalmasan szép a tettek mélyén rejlő vágyakozásban, hogy egyik pillanatról a másikra minden jóra fordulhat. A reménykedést megalapozó érzelmi kiszolgáltatottságot mi sem mutatja jobban, mint hogy az anya, aki rendre azzal traktálja lányát, hogy minek is szülte meg őt, máskor – különösen nyaralásokkor – mégiscsak mutat némi kedvességet, talán szeretetet is gyermeke iránt.

Czapáry Veronika persze ügyes író, és ez esetben az ügyes jelző némi szarkasztikus élt is kap. Az egyes szám első személyű, megbízhatatlan elbeszélői hangnak köszönhetően – főleg, ha az egy kisgyereké, aki eleve kevésbé differenciáltan látja a világot, annak is egy alapvetően

szűkebb keresztmetszetét, mint a felnőtt olvasó – minden problémás történetellel szemben bevethető az érv, hogy a kislány tudatának torz szűrőjén keresztül csapódnak le az események. Bizonytalan például, hogy a család mennyire él látszatra normális életet: úgy tűnik, idegenek számára semmi kirívó nincs a viselkedésükben, gyakran járnak például vendégségbe is. Ugyanakkor a már említett higiéniai probléma is azt mutatja, még sincs minden rendben velük, és erről valamiképp tudomása kellene, hogy legyen a kívülállóknak. Hasonlóképp problémás kérdés többek között Nikolett és testvérei viszonya. Kissé eltúlzottnak tűnik, hogy a lánnyal borzalmasabbnál borzalmasabb dolgok történnek, miközben úgy tűnik, mindkét kisebb testvér gyermekora normális, sőt boldog és egyenesen tökéletes lenne, ha nem lenne itt velük a nővérük. Ugyancsak nehéz koherens egészszé összerakni az elhunyt nővérrel kapcsolatos motívumokat. Agyonverték volna a szülők? Vagy csak a kislány képzelete szövi ezt a mesét egy baleset köré?

A sok bizonytalanság közt az olvasó számára nincs más kapaszkodó, mint a következetesen végig-

vitt, egyenletes tónusú elbeszélői hang. Biztosabb pont, mint maguk a regény címében szereplő babák, amelyeket időnként mégiscsak elzárnak a kislány elől, vagy elkeverednek, tönkremennek. A narrációt uraló szenvtelenség (vagy ez esetben érdemesebb inkább *monotonitást* írni) azonban annyiban mégsem tesz jót a szövegnek, hogy ha az olvasó figyelme el is kalandozik egy-egy bekezdés vagy néhány oldal felett, nem érződik égető hiánya a kihagyott részeknek. Hiszen nincs előrehaladás, nincs fejlődés a regényben, Nikolett beleragadt egy 4-6 éves korra jellemző állapotba, hiába telnek az évek, hiába lesz belőle bakfis, majd felnőtt nő.

Nem tökéletes könyv tehát Czapáry Veronika *Megszámolt babák* című regénye, ugyanakkor erényei messze túlszárnyalják hibáit, és az mindenképp elmondható róla, hogy egy biztos kezű prózaíró bátor alkotása. •

Pethő Anita

E számunk szerzői

Bárdos László (1955) költő, műfordító, irodalomtörténész (ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék), *Budapest* • **Bertalan Balázs** (1992) egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Keszthely–Budapest* • **Braun Barna** (1990) költő, kritikus, szerkesztő, egyetemi hallgató (ELTE BTK Irodalom-és kultúratudomány MA), *Velence* • **Bödecs László** (1988) költő, egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Fehér Renátó** (1989) költő, kritikus, *Szombathely–Budapest* • **Karsza Andrea** (1986) nyelvtanár, blogger, a *Moly* szerkesztője, a *Merítés* rovatvezetője, *Kecskemét* • **Korpa Tamás** (1987) költő, irodalomtörténész, szerkesztő, *Debrecen* • **Pethő Anita** (1980) kritikus, *Budapest* • **Rhédey Gábor** (1985) költő, író, copywriter • **Smid Róbert** (1986) PhD-hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Szabó Márton István** (1993) művészeti gimnazista (Waldorf Kiszpest), *Szigetszentmiklós* • **Szalay Péter** (1981) szobrász, *Pécs–Budapest* • **Szarvas Melinda** (1988) PhD-hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Tamás Péter** (1989) író, kritikus, egyetemi hallgató (ELTE BTK), *Budapest* • **Tarcsay Zoltán** (1987) *Budapest–Bristol* • **Térey János** (1970) író, költő, drámaíró, műfordító, legutóbbi kötete: *Moll* (2013), *Budapest* • **Tinkó Máté** (1988) egyetemi hallgató (ELTE BTK), a FÉL Online szerkesztője, *Békés–Budapest* • **Torma Mária** (1988) egyetemi hallgató (ELTE BTK), szerkesztő (Apokrif), kiadói munkatárs (Kalligram Kiadó), *Kaposvár–Budapest* • **veress dani** (1988) egyetemi hallgató (ELTE BTK), az Apokrif szerkesztője, *Debrecen* •

Ára: 350 Ft

